

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Klára Marinovová

**Malcolm X a jeho význam v hnutí za práva
Afroameričanů**

Bakalářská práce

Praha 2016

Autor práce: **Klára Marinovová**

Vedoucí práce: **PhDr. Francis Raška, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2016**

Bibliografický záznam

MARINOVÁ, Klára. *Malcolm X a jeho význam v hnutí za práva Afroameričanů*. Praha, 2016. 58 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta Sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářská práce PhDr. Francis Raška, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce „Malcolm X a jeho význam v hnutí za práva Afroameričanů” pojednává o životě, ideologii a filosofii Malcolma X, představitele radikální větve hnutí za občanská práva Afroameričanů. Práce vychází v první části z nacionalistických myšlenek černošské hrdosti a výjimečnosti Marcuse Garveyho, které Malcolma v dětství silně ovlivnily. V druhé části potom z neustálého teroru ze strany rasistických skupin a tlaku společnosti, jež měly za následek rozpad jeho rodiny a Malcolmovu následnou dlouholetou kriminální činnost v ulicích newyorské čtvrti Harlemu. Text se dále věnuje i Malcolmově pobytu ve vězení, setkání se s učením Národa islámského a následné konverzi k islámu a počátkům jeho kazatelské kariéry. Významná pasáž je věnovaná komparaci myšlenek a postojů Malcolma X s mnohdy uznávanějším představitelem umírněné větve hnutí Martinem L. Kingem. Pozdější odchod Malcolma z Národa islámského a pouť do Mekky znamenala důležitý mezník v jeho životě a měla za následek změnu postojů, které se do předčasného ukončení Malcolmova života neustále přetvářely a vyvíjely. Na základě analýzy životních zkušeností a z nich pramenících postojů a přesvědčení v celé řadě delikátních otázek, jako je užívání násilí, separace od bílé společnosti, či černošská hrdost a uvědomění, práce vyhodnocuje nejen jeho přínos a jeho celkový význam pro černošskou komunitu Spojených států amerických v 50. a 60. letech 20. století, ale i odkaz jeho osobnosti pro budoucí generace.

Klíčová slova

Spojené státy americké, Malcolm X, Islámský národ, separatismus, černošský nacionalismus, Afroameričané, boj za rasovou rovnoprávnost, Marcus Garvey, Martin L. King

Rozsah práce: 98 278 znaků

Abstract

The bachelor thesis „Malcolm X and his significance in the Civil Rights Movement” deals with life, ideology and philosophy of Malcolm X, representative of radical branch of African-American Civil Rights struggle. The work in its first part is based on Marcus Garvey’s nationalistic ideas of black pride and racial exceptionalism, which had an enormous impact on Malcolm during his childhood. In its second part it is based on incessant terror from supremacist groups and the pressure of white society. This all eventually ended up in breaking up of Malcolm’s family and it contributed to his criminal activity in the streets of New York, district of Harlem. Text also deals with Malcolm’s stay in prison, his acquaintance with ideology of Nation of Islam and his subsequent conversion to Islam and beginnings of his preaching career. Important passage is dedicated to comparison of thoughts and stands of Malcolm X with those of Martin L. King, often more respected representative of Civil Rights Movement’s moderate section. Later withdrawal from Nation of Islam and Malcolm’s pilgrimage to Mecca were both highly significant events in his life changing his attitudes, which continued to modify and develop until his premature death. Based on analyses of Malcolm’s life experience and thus his beliefs and attitude to the most delicate issues such as using of violence, separation from white society or black consciousness and pride, it evaluates not only his contribution and overall significance for black community in USA in 1950’s and 60’s but also his legacy for future generations.

Key Words

United States of America, Malcolm X, Nation of Islam, Separatism, Black Nationalism, Afro-Americans, struggle for racial equality, Marcus Garvey, Martin L. King

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 12. května 2016

Klára Marinovová

Poděkování

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala svému vedoucímu práce PhDr. Francisovi D. Raškovi, Ph.D. Za odborné vedení a cenné rady při psaní bakalářské práce.

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Klára Marinovová

E-mail:

KlaraMarinovova@seznam.cz

Studijní obor:

Mezinárodní teritoriální studia kombinovaná

Semestr a školní rok zahájení práce:

Zimní semestr 2015

Semestr a školní rok ukončení práce:

Letní semestr 2016

Vedoucí bakalářského semináře:

Doc. PhDr. Jiří Vykoukal

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Francis D. Raška

Název práce:

Malcolm X a jeho význam v hnutí za práva Afroameričanů

Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):

Malcolm X, zvaný Little představuje osobnost, které se velmi aktivně angažovala v událostech 50. a 60. let ve Spojených státech. V tomto období eskaloval konflikt mezi černými a bílými obyvateli Ameriky a nadále již neúnosná a drsná segregace a chudoba Afroameričanů v tzv. hnutí za občanská práva, či hnutí za práva Afroameričanů. Malcolm X a jeho osobnost byla často odsouvána do pozadí za doktora Martina L. Kinga. To zejména pro mnohdy kontroverznější a radikálnější postoje. Pravdou je, že v samotném hnutí nebyla černá komunita zdaleka jednotná a zastávala odlišné názory a to na základě mnoha významných faktorů. Předmětem mé práce je tedy poněkud opomíjenější postava Malcolma X. Zaměřím se celkově na roli, kterou Malcolm X sehrál v celém hnutí za práva Afroameričanů. Dále se budu zabývat otázkou jeho postoje vůči bílým a obecně segregaci afroamerické komunity a především z čeho vycházejí. Z jakých životních zkušeností a sociálního prostředí pramení tyto postoje a jak kontrastují s filosofií Martina L. Kinga. Věnovat se budu i jeho osobním cílům. Čeho chtěl dosáhnout, které prostředky a jaký způsob boje se rozhodl zvolit. V neposlední řadě také jak se Malcolm X v závislosti na určitých významných událostech vyvíjel a měnil v průběhu let svou rétoriku. Na závěr se pokusím shrnout odpovědi na tyto otázky a zhodnotit odkaz Malcolma X.

Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):

V původním projektu jsem zamýšlela věnovat větší část práce otázce otroctví ve Spojených státech a hnutí za práva Afroameričanů a jeho stěžejním událostem. Na jejich pozadí jsem chtěla demonstrovat rozdílnost Martina Luthera Kinga a Malcolma X. Kvůli rozsahu práce a úpravě jejího zaměření se struktura textu výrazně změnila. Soustředím se tedy na důležité mezníky Malcolmova života, abych byla schopná na jejich základě v závěru shrnout jeho odkaz a přínos afroamerické komunitě. Zaměřím se na Malcolmovo náročné dětství a filosofii Marcuse Garveyho vyznávanou jeho rodiči, jež jej zásadně ovlivnila. Na problémy Afroameričanů v severoamerických ghettech a podmínky, které Malcolma nakonec dostaly až do vězení. Významným mezníkem je i Malcolmova konverze k Islámu. Zabývat se budu i rozdílností postojů s rivalem Kingem a zmapuji i poslední část Malcolmova života, která je charakteristická jeho odchodem z Národa

islámského a cestou do Mekky zásadně měnící jeho dřívější přesvědčení a postoje.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

1. UNIA Marcuse Garveyho
 - 1.1. Černá jednota
 - 1.2. Odkaz Marcuse Garveyho
 2. Malcolm Little
 - 2.1. Život v teroru a rozvrácená rodina
 - 2.2. Inteligentní chlapec se zničenými sny
 - 2.3. Detroit Red
 - 2.4. Harlemská noční můra
 3. Národ islámský
 - 3.1. Ze Satana stoupenec Elijaha Mohammada
 - 3.2. Malcolm X
 - 3.3. Hnutí na vzestupu
 4. Malcolm X vs. Martin Luther King
 - 4.1. Sebeobrana všemi dostupnými prostředky vs. Pasivní odpor
 - 4.2. Separatismus vs. Integrace
 - 4.3. Křesťanské hodnoty a islámské učení
 - 4.4. Změna postojů a sblížení
 5. Hnutí za práva Afroameričanů a bouře v severoamerických městech
 - 5.1. Strhující rétorika a velká základna následovníků
 6. Nová cesta
 - 6.1. Rozkol a odchod z Islámského národa
 - 6.2. Muslim Mosque a Organizace afroamerické jednoty
 - 6.3. Z nacionalistického revolucionáře advokátem lidských práv
 7. Odkaz Malcolma X
- Závěr

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

ARSENAULT, Raymond. *Freedomriders: 1961 and the struggle for racial justice*. Oxford: Oxford University Press, c2006. Pivotal moments in American history. ISBN 0-19-513674-8.

CLARKE, John Henrik, A BAILEY a Earl GRANT. *Malcolm X: the man and his times*. 1st AfricaWorldPress, Inc. ed. Trenton, N.J.: AfricaWorldPress, 1990. ISBN 0865432058.

CURTIS, Edward E. *Black Muslim religion in the Nation of Islam, 1960-1975*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, c2006.

CRONON, Edmund David. *Black Moses: the story of Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association*. Madison: University of Wisconsin Press, 1969. ISBN 0299012107.

DIERENFIELD, Bruce J. *The civil rights movement*. New York: Pearson Longman, 2004. ISBN 0582357373.

FARMER, James. *Lay bare the heart: an autobiography of the civil rights movement*. New York: Arbor House, c1985. ISBN 0877956243.

GOLDMAN, Peter Louis. *The death and life of Malcolm X*. 2d ed. Urbana: University of Illinois Press, c1979. ISBN 0252007743.

HILL, Robert A a Marcus GARVEY. *The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association papers*. Berkeley: University of California Press, 2014. ISBN 0822357372., str. xxxvi

- HOWARD-PITNEY, David, Martin Luther KING a Malcolm X. *Martin Luther King, Jr., Malcolm X, and the civil rights struggle of the 1950s and 1960s: a brief history with documents*. Boston: Bedford/St. Martin's, c2004. Bedford series in history and culture. ISBN 0312395051.
- JOHNSON, Paul. *Dějiny amerického národa*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0799-7.
- JOSEPH, Peniel E. *The Black power movement: rethinking the civil rights-Black power era*. New York: Routledge, 2006. ISBN 0415945968.
- KING, Martin Luther, and Robin UJFALUŠI. 2012. *Odkaz Naděje: Vybrané Články A Projevy*. Vyd. 1. Most (Sociologické Nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství.
- LAWSON, Steven F a Charles M PAYNE. *Debating the civil rights movement, 1945-1968*. 2nd ed. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, c2006. ISBN 9780742551091.
- LINCOLN, C. *The Black Muslims in America*. [Rev. ed.]. Boston: Beacon Press, 1973. ISBN 0807005134.
- MARABLE, Manning. *Malcolm X: a life of reinvention*. New York: Viking, 2011. ISBN 0670022209.
- MCPHERSON, James M. *Battle cry of freedom: the civil war era*. New York: Oxford University Press, 1988. Oxford history of the United States. ISBN 0195038630.
- MICHAEL ERIC DYSON. *Making Malcolm: the myth and meaning of Malcolm X*. 1st Oxford University Press pbk. New York: Oxford University Press, 1996. ISBN 9780195102857.
- QUARLES, Benjamin. *The Negro in the making of America*. 2nd rev. ed. London: Collier Macmillan, c1987. ISBN 0020361408.
- RANSBY, Barbara. *Ella Baker and the Black freedom movement: a radical democratic vision*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, c2003. ISBN 0807827789.
- RUMMEL, Jack. *Malcolm X*. New York: Chelsea House Publishers, c1989. ISBN 1555466001.
- SOWELL, Thomas. *Civil rights: rhetoric or reality?*. 1st Quilled. New York: Quill, c1984. ISBN 0-688-06269-5.
- WOLFENSTEIN, E. *The victims of democracy: Malcolm X and the Black revolution*. Berkeley: University of California Press, c1981. ISBN 0520039033
- X, Malcolm, M HANDLER a Alex HALEY. *The autobiography of Malcolm X*. 1st Ballantine Books ed. New York: Ballantine Books, 1973. ISBN 0-345-35068-5.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

OBSAH

Úvod.....	1
Kritika pramenů.....	3
1. UNIA Marcuse Garveyho	7
1.1. Černá jednota.....	8
1.2. Odkaz Marcuse Garveyho	9
2. Malcolm Little	12
2.1. Život v teroru a rozvrácená rodina	12
2.2. Inteligentní chlapec se zničenými sny	14
2.3. Detroit Red	16
2.4. Harlemská noční můra.....	18
3. Národ islámský.....	20
3.1. Ze satana stoupenec Elijaha Mohammada	20
3.2. Malcolm X.....	21
3.3. Hnutí na vzestupu.....	22
4. Malcolm X vs. Martin L. King.....	24
4.1. Sebeobrana všemi dostupnými prostředky vs. pasivní odpor.....	24
4.2. Separatismus vs. Integrace	25
4.3. Křesťanské hodnoty a islámské učení	27
4.4. Změna postojů a sblížení.....	28
5. Hnutí za práva Afroameričanů a bouře v severoamerických městech	30
5.1. Strhující rétorika a velká základna následovníků	30
6. Nová cesta	33
6.1. Rozkol a odchod z Islámského národa	33
6.2. Muslim Mosque a Organizace afroamerické jednoty.....	33
6.3. Z nacionalistického revolucionáře advokátem lidských práv.....	34
7. Odkaz Malcolma X	37
Závěr.....	40

Úvod

9. srpna 2014 se ve Fergusonu v americkém státě Missouri odehrála potyčka, jež je do dnešního dne předmětem dohadů mezi policií, očitými svědky a rodinami zúčastněných. Pravdou však je, že výsledkem incidentu mezi policistou a dvěma neozbrojenými mladíky byl mrtvý osmnáctiletý Michael Brown. Celá záležitost by nejspíše nevyvolala tak velkou vlnu protestů po celých Spojených státech, pokud by Brown nebyl Afroameričan a strážník Darren Wilson běloch. Amerika, u které se zdálo, že se jí zvolením prvního černého prezidenta demokrata Baracka Obamy v roce 2008 konečně povedlo překlenout problém vrostlý do jejích základů, problém tvrdé rasové segregace a diskriminace, dala najevo, že celá záležitost segregace a diskriminace stále ještě je více než aktuální i přesto, že se o ní přestalo mluvit.

Problematika rasové segregace představuje obecně pro Spojené státy americké velmi delikátní téma. To bylo více či méně aktuální v každém momentě jejích dějin. Dlouhá léta otroctví je dovedla až k občanské válce, kde proti sobě stály demokratický sever a otrokářský jih.¹ Ačkoliv tento konflikt a vítězství severu znamenal konec otroctví a Třináctý dodatek k Ústavě Spojených států amerických z roku 1965 oficiálně zakazoval tuto formu nevolnictví,² o skutečně rovná práva, větší respekt a lepší zacházení bojovali Afroameričané ještě o století později, kdy napjatá situace vygradovala do vzniku takzvaného hnutí za práva Afroameričanů.

Tento rozsáhlý boj za občanská práva se odehrával hned na několika frontách a v čele s několika velmi výraznými osobnostmi. Podmínky a problémy Afroameričanů na severu USA se diametrálně lišily od těch jižanských. Proto i způsob a intenzita boje byla v těchto oblastech jiná. Americký jih se stal centrem hnutí za práva Afroameričanů a snahy o zlepšení situace, stejně jako dosažené úspěchy, zde byly intenzivnější a více patrnější. Bylo to způsobeno především oním charakterem problémů a kvůli viditelné diskriminaci, jež se daly jasněji definovat – a tudíž s nimi i lépe bojovat. Na druhé straně problematika severoamerických měst a chudinských černošských ghett byla daleko komplexnější a tudíž mnohem náročněji prokazatelná, pozornosti široké veřejnosti tedy často unikala.

Doba aktivního působení hnutí za práva Afroameričanů představuje období pro černošskou komunitu velmi významné a z hlediska současných událostí stále aktuální. Stejně tak jako odkaz dvou aktivistů v té době nejvýraznějších, a to Martina L. Kinga a Malcolma X.

¹MCPHERSON, James M. *Battle cry of freedom: the civil war era*. New York: Oxford University Press, 1988. Oxford history of the United States. ISBN 0195038630., str. 308-313

²JOHNSON, Paul. *Dějiny amerického národa*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0799-7.,str.396

Toto téma je však českou literaturou pokryto jen velmi minimálně a samotná postava Malcolma X je, i co se týče anglických zdrojů, rozpracována a analyzována v poměrně omezeném měřítku, zejména v porovnání s Martinem L. Kingem. V českém prostředí pak zcela chybí.

Malcolm X, zvaný Little, představuje osobnost, která se velmi aktivně angažovala v 50. a 60. letech ve Spojených státech. Malcolm X a jeho osobnost byla často odsouvána do pozadí za doktora Martina L. Kinga. To zejména pro jeho mnohdy kontroverznější a radikálnější postoje. Pravdou je, že v samotném hnutí nebyla černá komunita zdaleka jednotná a zastávala odlišné názory, a to na základě mnoha významných faktorů. Předmětem mé práce je tedy poněkud opomíjenější postava Malcolma X. Zaměřím se celkově na roli, kterou Malcolm X sehrál v celém hnutí za práva Afroameričanů. Dále se budu zabývat otázkou jeho postoje vůči bělochům a obecně vůči segregaci afroamerické komunity a především z čeho vycházejí – z jakých životních zkušeností a sociálního prostředí pramení tyto postoje a jak kontrastují s filosofií Martina L. Kinga. Věnovat se budu i osobním cílům Malcolma X. Čeho chtěl dosáhnout, které prostředky a jaký způsob boje se rozhodl zvolit. V neposlední řadě také jak se Malcolm X v závislosti na určitých významných událostech vyvíjel a měnil v průběhu let svou rétoriku.

Cílem mé bakalářské práce je tedy analýza postavy Malcolma X a získání odpovědí na výše předložené otázky. Za tu nezákladnější pak považuji otázku, jakou roli skutečně sehrál Malcolm X v hnutí za práva Afroameričanů v padesátých a v polovině šedesátých let a jaký je jeho odkaz černošské komunitě. Relativní aktuálnost problematiky, spolu s omezenou literaturou zaměřenou přímo na Malcolma X, jenž stál vždy určitým způsobem ve stínu Martina L. Kinga, jeho přínos afroamerické komunitě a jistá kontroverze, jež je spojená s jeho jménem – to vše stojí za mou motivací jeho postavu analyzovat a napsat tuto práci.

Obsah práce bude následující: v první řadě představím ideologii, která Malcoma X ovlivnila již v dětství, ideologie jamajského aktivisty Marcuse Garveyho a jeho organizace UNIA. Malcolmovi rodiče byli zarytými stoupenci Garveyho učení a z tohoto důvodu se s myšlenkami hrdosti na černou rasu, na celou její historii a kulturní dědictví, či víru v separaci a návrat do Afriky Malcolm sžíval od útlého věku. Jeho život nebyl nikdy příliš jednouchý a dětství bylo poznamenáno mnoha nepříjemnými zkušenostmi, které k formování Malcolmovy osobnosti taktéž přispěly. Byl svědkem násilí a teroru ze strany Ku Klux klanu a jeho odnoží, které vyústilo ve vraždu otce. Přílišný tlak společnosti, sociálních pracovníků a požadavky velké rodiny nakonec přivedly i Malcolmovu matku na pokraj psychického

zhroucení a po jejím odchodu do odborné péče se rodina rozpadla. Této části života Malcolma X zasvětim druhou kapitolu stejně jako zničení jeho ideálů na základě incidentu ve škole a následnému odchodem ze studií a odstěhování se do Bostonu.

Přesun za sestrou Ellou a těžký život v Bostonu Malcolmovi odkryl skutečnou situaci a problémy, kterým museli Afroameričané čelit v severoamerických ghettech. Významným mezníkem v životě Malcolma X bylo jeho zadržení a uvěznění. Tak se dostal k učení Elijaha Mohammada a nakonec konvertoval k islámu a stal se věrným stoupencem Národa islámského. Působením v rámci Národa se zabývá třetí kapitola této práce.

Poměrně výraznou část věnuji postavení Malcolma X v hnutí za práva Afroameričanů a jeho komparaci s Martinem L. Kingem. Konkurojící si vize se pokusím zpracovat na základě odlišných životních zkušeností, postojů a přesvědčení a zdůrazním ty nejvýznamnější rozdíly (a samozřejmě na druhé straně i podobnosti), zaměřím se i na to, jakou cílovou skupinu konkrétně jejich učení nejvíce oslovilo. Podmínkami v severoamerických ghettech a Malcolmovým rétorickým dovednostem se budu zabývat v páté kapitole. V neposlední řadě se zaměřím na odchod Malcolma X z Národa islámského a vznik dvou nezávislých organizací Muslim Mosque a Organizace afroamerické jednoty. Budu analyzovat také transformaci, kterou prošel Malcolm X na své pouti do Mekky a jež měla za následek radikální změnu v jeho postojích. Nakonec se pokusím na základě všech předložených faktů, zasazených do kontextu veškerých stěžejních událostí a komparace s další výraznou osobností hnutí Martinem L. Kingem, shrnout odkaz Malcolma X.

Kritika pramenů

O hnutí za práva Afroameričanů a jeho nejvýraznějších osobnostech existuje celá řada relevantní literatury. Mnoho publikací je však věnováno převážně Martinu Lutherovi Kingovi, jakožto nejrespektovanějšímu a nejobdivovanějšímu aktivistovi a černošské ikoně 50. a 60. let, jíž se podařilo vydobýt si uznání i mezi širokou bělošskou veřejností. O daleko kontroverznější a radikálnější postavě Malcolma X je dostupná literatura podstatně omezenější a v češtině pak zcela chybí, tudíž veškeré informace v této práci vychází z originálních, anglicky psaných publikací.

Ve své práci budu primárně vycházet ze dvou okruhů literatury. Z knih o Malcolmovi X a z knih věnovaných hnutí za práva Afroameričanů obecně. V menší míře se budu poté zabývat publikacemi o Marcusovi Garveym a organizaci Universal Negro Improvement

Association nebo o samotném Národu islámském a jeho učení. V neposlední řadě budu čerpat z článků, interview, debat a prohlášení Malcolma X, jež jsou uveřejněná na internetových stránkách. Vzhledem k objektivitě a relevantnosti informací, budu vycházet nejvíce z autobiografií Malcolma X a právě těchto výše zmíněných osobních komentářů a prohlášení.

Co se knih týče, poměrně zásadní publikací o životě Malcolma X a tudíž primárním zdrojem pro mou práci, je autobiografie Malcolma X: The autobiography of Malcolm X. Ta vznikla na základě dlouhých hodin rozhovorů s novinářem Alexem Haleym. Spolupráce s Malcolmem X byla navázána zpočátku pouze kvůli článku, jenž měl obsahovat výpověď Elijaha Mohammada o fenoménu Národa islámského jakožto nového, rychle se šířícího kultu. Na myšlenku vytvoření knihy zachycující jeho život Malcolm přistoupil až po určité době a s mnoha výhradami a hlavně se zásadním požadavkem jejího věnování a zasvěcení výhradně komunitě Národa islámského a Elijahu Mohmmadovi. Tvorba autobiografie byla zpočátku velmi náročná, doprovázená pochybnostmi, zda vůbec dojde ke zdárnému konci. Především proto, že Malcolm nechtěl příliš mluvit o ničem jiném, než o tom, co souviselo s ideologií Národa islámského. I na základě tohoto možného zkreslení a ne zcela objektivního posouzení, na které sám Haley poukazuje, či špatné paměti na některé události, je třeba fakta z této publikace doplnit o další relevantní literaturu – k tomuto zdroji tedy přistupuji zdravě kriticky.

Dalším primárním zdrojem, který mi poskytl bližší a detailnější informace o životě a postojích Malcolma X, je publikace Malcolm X. – A life of Reinvention od profesora historie a věci veřejných z Kolumbijské univerzity Manninga Marabela, jež byl zakladatelem afro-amerických studií na této univerzitě. Tato rozsáhlá biografie, jež je výsledkem několika let výzkumů a výpovědí mnoha Malcolmových přátel, spolupracovníků, ale i odpůrců, je doplněna o některé zcela nové informace z doposud zadržovaných soukromých i vládních dokumentů. Jedná se tak asi nejkomplexnější a nejcelistvější dílo zabývající se Malcolmem X a jeho odkazem. Život Malcolma X velmi dobře zasazený do celkového kontextu dobových událostí je zde popsán již od jeho útlého dětství a osudů jeho rodičů, zarytých garveyistů až po Malcolmovu násilnou smrt, její vyšetřování a události odehrávající se těsně po jeho vraždě.

Mezi další stěžejní zdroje pro tuto práci jsem zařadila knihu Malcolm X: Militant black leader od Jacka Rummela. Ta představuje literaturu relevantní pro doplnění komplexního obrazu Malcolma X, stručně a výstižně zachycuje celý život a kariéru Malcolma s jejich nejdůležitějšími událostmi a mezníky. Významně jsem pracovala i dílem The victims of democracy: Malcolm X and the black revolution od profesora a psychoanalytika E. G.

Wolfenstein, která svou povahou vybočuje. Nejedná se totiž o klasickou biografii. Důraz je zde kladen na způsob, jakým jednotlivé životní události působily na podvědomí Malcolma a tím formovaly jeho postoje a názory. Jelikož je součástí mé práce i srovnání Malcolma X s Martinem L. Kingem, mezi své primární zdroje jsem zařadila i knihu *Martin Luther King, Jr., Malcolm X, and the civil rights struggle of the 1950s and 1960s: a brief history and documents* od David Howard-Pitneyho. Ta představuje unikát, jelikož předkládá přímé srovnání lišících se pohledů a aspektů života a obecně životních zkušeností Kinga a Malcolma X. Výňatky z esejů a projevů, se kterými autor pracuje, jsou zvolené velmi šikovně tak, aby byla dobře pochopitelná rozdílnost pohledů na stěžejní otázky. Pro úplné pochopení tématu je však dobré znát celý kontext, který autor přímo nenabízí.

Z druhého okruhu primární literatury, tj. článků, debat, interview budu vycházet například ze stránek TeachingAmericanHistory.org, či www.Malcolm-x.org. Významným zdrojem informací budou i proslovy, dopisy a vyjádření Malcolma X i Martina L. Kinga uveřejněné a volně dostupné na internetových portálech.

Mezi sekundární literaturu, jež mi poskytla další doplňující informace o Malcolmovi X, patří práce *Making Malcolm: the myth and the meaning of Malcolm X* od Erica Dysona Michaela. V neposlední řadě jsem pro svou práci čerpala z knih *Malcolm X: The man and his Times* od Johna H. Clarka a *The death and life of Malcolm X* od Petera Goldmana.

Významné projevy a skrze ně myšlenky Martina L. Kinga zvláště zachycuje kniha *Odkaz naděje – Martin Luther King Jr – Vybrané články a projevy* od James Melvin Washington. Jeden z mála českých zdrojů o Kingovi, Malcolmovi X a tomto období představují příspěvky v knize *Martin Luther King proti nespravedlnosti* od Marka Hrubce a kolektivu. Jedná se spíše o představení Martina Luthera Kinga z různých úhlů pohledu vyzdvihující hlavně jeho dědictví, politické působení a boj nejen s rasismem, ale i za občanská práva obecně, avšak určitá část je věnovaná opět srovnání obou postav, Kinga i Malcolma X.

Z hlediska historického kontextu éry hnutí za práva Afroameričanů a faktografie je dostupná například kniha *The civil rights movement* od Bruce Dierenfielda. Dierenfieldova práce představuje jasné a výstižné shrnutí celého hnutí, jeho počátků, důležitých mezníků v jeho průběhu i rozdělení černošské komunity podle postojů. V neposlední řadě autor nabízí celou škálu dokumentů, jež hrály v průběhu konfliktu významnou roli. Pro úvodní kapitolu zabývající se myšlenkami a ideologií, kterou byl Malcolm jako mladý ovlivňován prostřednictvím svých rodičů, budu čerpat z knih o Marcusovi Garveym a jeho UNIA – Black

Moses: The Story of Marcus Garvey and The Universal Negro Improvement Association od Edmunda Davida Cronona. Ta představuje komplexní biografii Garveyho a celé organizace UNIA a jejich odkaz. Cronon velmi často cituje výroky a komentáře jak protivníků, tak přívrženců Marcuse Garveyho, čímž je možné získat představu o této osobnosti z vícero úhlů. Jako zajímavá mi přijde i kniha The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association papers od Robert Hilla a Marcus Garveyho, které mimo základní informace o Garveyho ideologii a aktivitách obsahuje i dopisy Marcuse Garveyho. Jelikož významnou část svého života strávil Malcolm X v hnutí Národ islámský, budu se zabývat i touto jeho ideologií. Zdroj představuje například publikace Black Muslim religion in The Nation of Islam, 1960-1975 od Curtis Edwarda.

1. UNIA Marcuse Garveyho

*Buď hrdý na svou rasu tak, jak byli naši otcové v minulosti. Máme krásnou historii a měli bychom vytvořit další v budoucnu, takovou, která ohromí celý svět.*³

– Marcus Garvey

K pochopení významu postavy Malcolma X v hnutí za práva Afroameričanů je třeba se zabývat jeho přesvědčením a postoji, jež poměrně významně a silně zapůsobily na výraznou část Afroamerického obyvatelstva Spojených států amerických. Malcolmovy postoje se v průběhu let podstatně měnily v závislosti na životních okolnostech, událostech a také osobnostech, s kterými přicházel do styku. Velkou měrou Malcolma ve formování jeho přesvědčení ovlivnilo především dětství a ideologie, jíž zastávali a celý život jí zasvětili jeho rodiče. Earl Little a Louisa Langdon Norton sdíleli kromě společného zájmu o politiku, sociální spravedlnost a zlepšení poměrů afroamerické komunity i bezprostřední oddanost panafrickému hnutí Marcuse Garveyho. Jelikož byl garveyismus součástí Malcolmova života již od útlého dětství, je vhodné se o jeho existenci a aktivitách jamajského aktivisty Marcuse Garveyho zmínit blíže.

V první polovině 20. století, v období těsně po skončení 1. světové války, vytvořil jamajský rodák Marcus Garvey černošské hnutí takového formátu a rozměrů, jak se to žádnému černošskému vůdci do této doby a ani poté již nepodařilo. UNIA⁴ představovala co do počtu členů a získaných finančních prostředků nejsilnější a největší hnutí Afroameričanů působící ve více než devíti stech dílčích samostatně fungujících větvích, nejen po celých Spojených státech, ale i Kanadě, Velké Británii, v Africe, Karibiku, či střední a Jižní Americe.⁵ Ačkoliv je postava Marcuse Mosiah Garveyho v mnoha ohledech kontroverzní, skrze organizaci UNIA a její program založený na rasovém nacionalismu představil tento aktivista světu mnoho myšlenek, jež se staly klíčovými jak pro budoucí vývoj hnutí za práva Afroameričanů, tak pro rozvoj černošského uvědomění a hrdosti obecně. Především však daly základ hnutí nazvanému Černá síla⁶ rozšířenému v 60. letech.

³CRONON, Edmund David. *Black Moses: the story of Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association*. Madison: University of Wisconsin Press, 1969. ISBN 0299012107., str. 170

⁴Z anglického: The Universal Negro Improvement Association

⁵HILL, Robert A a Marcus GARVEY. *The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association papers*. Berkeley: University of California Press, 2014. ISBN 0822357372., str. xxxvi

⁶Z anglického: Black Power

Zpočátku se Garvey snažil prosadit a vytvořit toto hnutí především na Jamajce, avšak zde se nesetkal s příliš velkou odezvou a relativní neúspěch byl potřebným impulsem, který jej postrčil, aby obrátil pozornost na americkou společnost a vydal se v roce 1916 do Spojených států. V New Yorku založil v roce 1917 americkou větev UNIA, a ačkoliv bylo jeho původním plánem hnutí rozšířit v USA a poté se vrátit zpět na Jamajku a mateřskou organizaci na základě získaných zkušeností vylepšit, čím více cestoval po Spojených státech a budoval členskou základnu a popularitu hnutí, tím jasnější bylo, že centrem již není Jamajka, ale je to místo, kde se zrovna pohybuje samotný Garvey – tedy, že Marcus Garvey je UNIA.⁷

Příčinou jeho prvotního neúspěchu na rodném karibském ostrově byla v první řadě absence určitého rasového uvědomění a nedostatečná motivace podpořit rozvoj a boj takového hnutí. Jamajka začátkem 20. století nebyla připravena a postrádala živnou půdu pro Garveyho myšlenkový program. Zato americká černošská komunita dlouhodobě a soustavně čelící tvrdým předsudkům, si ze své specifické situace rozvinula vysokou míru rasového uvědomění a přímo čekala na svého černého Mojžíše (jak byl později Marcus Garvey často nazýván) a možnost se plně projevit.⁸ Garveyho brilantní rétorické umění a myšlenky strhly velkou pozornost a zaznamenaly ohromný úspěch. Zejména proto, že se jako první odvážil nahlas vyjádřit to, co mnozí Afroameričané toužili již dlouho slyšet a co si do této chvíle pouze mysleli.

1.1. Černá jednota

Zápal s jakým mluvil o černé pleti jako o symbolu velikosti a hrdosti, způsobem, jakým vyzdvihoval úspěchy minulosti a odkazoval na zárnou budoucnost černého národa, mu nejen dal možnost alespoň na moment se oprostít od hanby a hrůzy z lynčování a tvrdé diskriminace, ale ukázal Afroameričanům cestu k budování vlastního sebevědomí a hrdosti. Garveyho program rasové nezávislosti a myšlenky vyzdvihující černošské kořeny, fyzické předpoklady a přednosti, africkou kulturu a dědictví obecně a především odmítnutí asimilace v rámci „bílé“ Ameriky, se staly doktrínou černého národa a spolu se slavným výrokem

⁷CRONON. *Black Moses: the story of Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association.*, str. 44

⁸HILL, GARVEY. *The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association papers.*, str. xxxviii

„Vzhledni, mocná raso“⁹ rezonovalo jméno Marcuse Garveyho a hnutí UNIA v mnoha částech světa, čímž mu přineslo nebývalou slávu a vliv.¹⁰

Popularita Garveyho a jeho hnutí UNIA dosáhla doposud nevídaných rozměrů, stejně tak jako členská základna organizace. Přesné číslo nebylo nikdy zjištěno, podle Garveyho slov měla UNIA v roce 1924 na šest milionů členů, o čtyři roky později, kdy však veškeré ostatní indicie poukazují a postupné upadání hnutí, deklaruje na 11 milionů členů po celém světě.¹¹ S těmito tvrzeními nesouhlasí celá řada odborníků, ať už se jedná o kritiky, či přívržence organizace UNIA a Marcuse Garveyho, avšak i mezi jejich odhady existují podstatné rozdíly. Faktem však zůstává, že se jednalo o natolik rozsáhlou organizaci, že by jen málokdo předpokládal, že její význam a zájem o ni opadne takovým způsobem jakým se to nakonec stalo.

Postava Marcuse Garveyho je sama o sobě velmi kontroverzní a jen málo jiným osobnostem se podařilo v tak krátké době vyvolat ve společnosti tak rozporuplné pocity a názory. Význam jeho odkazu je však nesporný. Kromě vytvoření jednoty v rámci černé rasy a prosazování rasové hrdosti a lásky, či znovuzískání ztraceného postavení (tyto body byly mimo jiné jedny z hlavních programových bodů UNIA),¹² měl Marcus Garvey také vizi emancipované Afriky a prosazoval vytvoření Africké říše. Konkrétně zřízení republiky, která bude sjednocovat černý národ. Sám se dokonce v roce 1920 prohlásil provizorním prezidentem Afriky a svým přívržencům přidělil podobné tituly.¹³

Otázkou ale je, kolik z velkého množství Afroameričanů, přívrženců UNIA a Marcuse Garveyho skutečně sdílelo jeho touhu vrátit se do Afriky a vytvořit tam „černošský Izrael“. Jen malé množství z nich by se reálně na těžké práci podílelo a bylo ochotno opustit Spojené státy americké.

1.2. Odkaz Marcuse Garveyho

Jedním z důvodů Garveyho velkého úspěchu v rámci Universal Negro Improvement Association, ale i mimo tuto organizaci, bylo zavedení týdeníku Negro World. Noviny založené v lednu 1918 představovaly do té doby nejpozoruhodnější a nejtroufalejší počín

⁹Z anglického: “Look Up, You Mighty Race”

¹⁰HILL, GARVEY. *The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association papers.*, str. xli

¹¹CRONON. *Black Moses: the story of Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association.*, str. 205

¹²HILL, GARVEY. *The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association papers.*, str. lix

¹³ Ibid., str. lxxiv

Afroameričana v USA. Osvědčily se zároveň jako nejefektivnější prostředek propagace Garveyho ideologie. Distribuce *Negro World* se rozšířila téměř po celém světě (některé části byly překládány i do francouzštiny a španělštiny) a pokračovala až do roku 1933, kdy byl týdeník zakázán celou řadou vlád údajně pro svůj silně nacionalistický ráz.¹⁴ Od roku 1922 fungoval v New Yorku i deník *Negro Times* a po zákazu *Negro world* se Garveyho publicistická aktivita přesunula do měsíčníku *Black Man*.¹⁵

Proslovy a publicistická činnost nebylo všechno, čemu se Marcus Garvey a UNIA věnovali. Již začátkem roku 1919 přišel Garvey s myšlenkou výhradně černošské lodní společnosti, která by spojila barevné po celém světě ve sféře obchodu a průmyslu a koncem června stejného roku formálně uvedl společnost *Black Star Line*. Ta představovala Garveyho další obrovský triumf. Vznikl totiž čistě černošský podnik spravovaný a sloužící Afroameričanům. Ti do akcií *Black Star Line* masově investovali, aby podpořili a zlepšili rasové podmínky. Jakkoliv velké nadšení ale *Black Star Line* vzbudila, a její budoucnost se zprvu zdála velmi slibná, opak se stal pravdou a společnost nejenže zkrachovala, ale Marcus Garvey a jeho tři společníci byli dokonce obviněni z podvodu. Garvey byl na krátko i uvězněn.

Tento obrovský finanční neúspěch, podpořený zprávami o tom, že Garvey skrytě jedná s představiteli militantního rasistického hnutí *Ku Klux Klan*, způsobil radikální pokles jeho popularity a také formování opozice, která zpochybňovala postavení a úmysly Marcuse Garveyho, stejně tak jako program celé UNIA. V roce 1924 byl Garvey znovu obviněn z křivé výpovědi o svých příjmech a z krácení daní a o rok později byl uvězněn na 5 let ve věznici v Atlantě.¹⁶

Dlouhá doba strávená ve vězení paradoxně Garveymu prospěla, jelikož vzbudila soucit i u některých Garveyho odpůrců a celé hnutí za práva Afroameričanů volalo po jeho propuštění. Snahy především Garveyho politické unie¹⁷ došly zdárného konce a v roce 1927 byl prezidentem Coolidgem propuštěn. Jako jamajský občan byl ale s okamžitou platností vyhoštěn ze země. Ani tato skutečnost jej nezlomila a vzniklé situace využil k revitalizaci jamajské sekce UNIA, svou pozornost následně obrátil i na evropské země. V Londýně na

¹⁴CRONON. *Black Moses: the story of Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association.*, str. 45-46

¹⁵ Ibid., str. 49

¹⁶ Ibid.,str.133-134

¹⁷ Negro Political Union

sklonku života založil nové sídlo UNIA, neboť jeho americká větev se od něj v průběhu 30. let distancovala. V Londýně také ve věku 53 let zemřel 10. června 1940.¹⁸

Rasová hrdost a africký nacionalismus – dvě neoddělitelné a stěžejní složky garveysmu, jakožto i filosofie celé organizace UNIA, skrze které se dá pochopit Garveyho význam a jeho neuvěřitelný vliv na masu černochů po celém světě. I když je jeho postava ověněná mnoha skandály a rozporuplnými postoji a zástup jeho kritiků také nebyl zanedbatelný, nelze mu upřít jeho charismatickou a silnou rétoriku, skrze kterou v slova proměňoval dlouhodobě potlačované myšlenky a sny černé komunity, již se obávala i sama americká vláda. V letech 1914 až 1921 bezkonkurenčně dominoval americké afroamerické scéně. Povedlo se mu totiž především jako předtím ještě nikomu vyvolat v Afroameričanech pocit upřímné a silné hrdosti na svou rasu. Naučil je milovat a vážit si nejen sebe, ale všech černých lidí i záležitostí. Záběr oblastí, v nichž se Marcus Garvey angažoval, je mnohem širší, z hlediska rozsahu práce představují výše zmíněné myšlenky jen zlomek jeho odkazu, který hrál signifikantní roli ve vývoji Malcolma X.

¹⁸CRONON. *Black Moses: the story of Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association.*, str. 167-168

2. Malcolm Little

2.1. Život v teroru a rozvrácená rodina

„Čtrnáct černých bylo veřejně upáleno, z čehož jedenáct bylo upáleno zaživa. V naprostém zoufalství editor z Charlestownu (Jižní Karolína) afroamerického původu prohlásil: ‚Nemine den, aby noviny neoznamovali smrt černého vojáka lynčovaného v uniformě. Černé lynčují za jakýchkoliv podmínek, tak či tak, proč? S bílým soudcem, bílou porotou, bílým veřejným míněním a bílými policisty je pro Afroameričana obviněného z trestného činu, či jen podezřelého z jeho spáchání, naprosto nemožné uniknout pomstě bílé společnosti a její spravedlnosti. Tak jak pro srnu je nemožné uniknout spárům smečce hladových lvů.‘ Jinými slovy, ve své podstatě zde neexistovalo jasné, kategorické rozlišení mezi Ku Klux Klanem a bílou Amerikou, nebo mezi vládou Klanu a zákonnou autoritou.”¹⁹

Malcolm X se narodil 19. května 1925 v americkém městě Omaha Louise a Earlovi Littlovým.²⁰ Tak jako v případě většiny Afroameričanů v tomto období, byl již od narození součástí Malcolmova života prakticky nepřetržitý strach a násilí. Ve dvacátých letech došlo totiž ve Spojených státech mimo jiné i k obrodě bílé rasistické organizace Ku Klux Klan (KKK) a s ní ke vzdušnému prudkému teroru. Teroru, který však nebyl namířen pouze proti nově osvobozeným černochům, tak jak po občanské válce, kdy se organizace zformovala poprvé. Následkem 1. světové války a vlny xenofobie prostupující americkou bílou společností se Ku Klux Klanu na mušky dostali i židé, Asiaté a další cizinci.²¹ Organizace byla chápána jako produkt bílé americké společnosti, přímý projev hluboce vkořeněného rasismu.

Odkaz Marcuse Garveyho se do Malcolmova myšlení vtiskl především skrze jeho rodiče Louise a Earla Littleovy. Vědomi si zoufalých podmínek a postavení černých, stali se Garveyho oddanými stoupenci. Navštěvovali nespočet konferencí a schůzí UNIA a nakonec byli jako schopní černí aktivisté vysláni do Omahy (stát Nebraska), aby zde začali budovat její další základnu. Malcolmovu osobnost však neformovala pouze výchova, jež jemu a jeho sourozencům od útlého věku vštěpovala víru v sebe sama a hrdost na svou barvu kůže, či pravidelná účast na otcových tajných schůzích UNIA, která mladému chlapci taktéž značně posilovala sebevědomí. Malcolm ve svých pamětech často odkazuje na shromáždění UNIA konající se většinou v domácnosti jednoho z jejích členů, které byly velmi energické a jimž

¹⁹WOLFENSTEIN, E. *The victims of democracy: Malcolm X and the Black revolution*. Berkeley: University of California Press, c1981. ISBN 0520039033.str.48

²⁰MARABLE, Manning. *Malcolm X: a life of reinvention*. New York: Viking, 2011. ISBN 0670022209.,Str.23

²¹ Ibid.,str.21

Earlovo přesvědčení a pevné vedení dodávalo pozitivní náboj a entusiasmus., „Povstaň mocná raso, můžeš dosáhnout cokoliv, co si jen budeš přát”.²² Tak zněly slova hymny zakončující každou schůzi a slova, jež v uších mladého Malcolma rezonovaly po zbytek jeho života.

Pro svůj zápal a Earlovu pozici mluvčího černého nacionalistického hnutí se stala mladá dvojice trnem v oku zdejších bílé společnosti a rasistických skupin, zejména Klavern Number One, jež představovala odnož v tomto období prudce se rozvíjející organizace Ku Klux Klan, působící přímo v Nebrasce.²³ Po sérii výhrůžek a incidentu se členy Klanu, kterému musela Louise v pokročilém těhotenství čelit sama, jelikož Earl byl na pracovní cestě, se rodina rozhodla přemístit na industrializovaný a ekonomicky perspektivnější americký sever. Město Lansing v Michiganu představovalo pro Earla ideální místo na založení silné a stabilní organizace pro práva černých.

Tvrdá diskriminace však byla přítomna i v severních městech a Earlovi snahy zorganizovat černošskou komunitu v okolí vyústily v útok relativně nového hnutí s anti-černošskou a antikatolickou rétorikou tzv. Černé legie. Výsledkem bylo zapálení domu Littleových a následná naprostá ignorace ze strany policie, kterou více zajímala pistole, s níž Earl na jednoho z útočníků vystřelil, než samotný akt, při kterém přišla celá rodina málem o život. Tímto ale těžké období pro celou Malcolmovu rodinu nekončí. 8. Zář 1931 je Earl Little nalezen pomlácený a přejetý trolejbusem v severní části města Lansing. Na následky těžkých zranění Earl umírá, a ačkoliv se jednalo o obzvlášť násilnou nehodu, možnost, že by se stal obětí rasistických násilností nebyla nikdy ani jen zvažována, i přesto, že o tom byla celá rodina přesvědčena. Earl Little po sobě zanechává militantní dědictví a volání po černé jednotě, které přebírá tehdy šestiletý Malcolm.

Ideologické dědictví však není to jediné, co po sobě Earl zanechal. Jeho ztráta Malcolmův život zásadně změnila a rodinu postupně rozvrátila. Louise měla v období Velké hospodářské krize problém rodinu uživit i přesto, že pracovala nejen ona, ale i dvě nejstarší děti Wilfred a Hilda. Vdova čelila šikaně ze strany státu, jehož úřednický aparát jí odmítl vyplatit jednu ze dvou Earlových životních pojistek (druhá sotva pokryla jeho údajné dřívější dluhy). Oddělení sociální péče taktéž rodinu často navštěvovalo a sledovalo. Středem pozornosti se stal Malcolm, který byl často nachytáván při menších krádežích jídla v lokálních obchodech. Louise byla označena za neschopnou nadále zvládat všechny své potomky a Malcolm i přesto,

²²MARABLE. *Malcolm X: a life of reinvention.*, str. 27.

²³ Ibid., str. 20-21

že se svými sourozenci kontakt nadále udržoval, byl svěřen do pěstounské péče sousedů, dvojice Gohannových, kde i beztak trávil značnou část svého času s jejich synovcem.

Louise se pod tlakem okolností zhroutila a koncem ledna 1939 byla převezena do psychiatrické léčebny.²⁴ Wilfredovi a Hildě bylo díky pokročilému věku povoleno v domě zůstat, avšak ostatní děti byly poslány do náhradních domovů. Přesto zůstali všichni v těsném kontaktu. Malcolm byl pro své špatné chování brzy vyloučen ze školy a poslán do nápravné školy v Masonu, ještě předtím ale do nápravného zařízení.²⁵ Tato etapa života strávená v nápravném zařízení manželů Swerlinových znamenala pro Malcolma první zkušenosti se soužitím s bílými a přispěla k formování jeho postojů k nim. Malcolm se brzy stal díky svému chování v domově oblíbencem. Sám považoval oba manžele i služebnictvo za dobré lidi, avšak vyzoroval způsob, s nímž k němu přistupovali a který zrcadlil obecný a neměnný postoj bílých vůči černým. Mluvili o černých často jako o „negrech” a s Malcolmovou přítomností si hlavu nedělali. Ve svých pamětech vzpomíná na to, že i přes laskavé chování jej nikdy nepovažovali za rovnocennou lidskou bytost, se stejnými pocity, intelektem, či vnímáním, jako kdyby byl chlapec bílé barvy kůže.

2.2. Inteligentní chlapec se zničenými sny

Tuto nadřazenost Malcolm považoval za natolik vžitou, že se v budoucnu snažil objasnit všem, kteří toužili po vzájemné rasové integraci, že ačkoliv se někteří bílí nechovají špatně a snaží se dokonce černým pomoci, stále se ve svém v nitru cítí a cítit se nadále budou něčím víc, než kdokoli s tmavou barvou pleti. Proto integrace není řešením černošské otázky.²⁶ V útlém věku Malcolma toto téma ještě tolik nezaměstnávalo. Díky svému chování se mu žilo relativně hezky a získal množství výhod, které jiní mladí delikventi neměli. Mnoho z nich také domov opouštělo, když dosáhli určitého věku a nastoupili na nápravnou školu. Malcolm však nadále zůstával a byl si vědom, že to je zejména zásluhou Swerlinových, jejichž přízeň si udržoval. Také jako do této doby jediný svěřenec nastoupil do sedmého ročníku střední školy v Masonu, kde byl kromě dětí zdejší relativně vysoce postavené rodiny Lyonsových, jediným černým studentem.

²⁴ MARABLE. *Malcolm X: a life of reinvention.*, str.35

²⁵X, Malcolm, M HANDLER a Alex HALEY. *The autobiography of Malcom X*. 1st Ballantine Books ed. New York: Ballantine Books, 1973. ISBN 0-345-35068-5. , str. 25

²⁶Ibid.,str.27

Ve škole byl Malcolm oblíbený, o to více, že nad ním držela ochrannou ruku velmi vážená paní Swerlinová. V druhém semestru byl dokonce zvolen třídním prezidentem. Nebylo to velkým překvapením, jelikož jeho známky patřily k nejlepším na škole. Sám při vzpomínkách na toto období Malcolm tvrdí, že ani nevnímal jinou barvu pleti, jež by ho vyčleňovala. Jeho úsilí a práce byla excelentní. I proto v kontextu pozdějších událostí a zkušeností věnoval podstatnou část času a úsilí tomu, aby vysvětlil černým, že snaha o integraci do bílé společnosti je pouze ztrátou času a že je sám dobrým důkazem. „Vím to ze svých vlastních zkušeností. Dělal jsem vše, co bylo v mých silách.“²⁷

Zážitkem byla pro Malcolma návštěva jeho starší nevlastní sestry Elly z otcova prvního manželství, která žila v Bostonu. Zapůsobila na něj především její hrdost. Bylo to setkání s první ženou skutečně pyšnou na svou velmi tmavou kůži. Něco, co bylo v té době velmi neobvyklé. Ještě silněji na Malcolma ale zapůsobily prázdniny, které strávené u Elly v Bostonu v létě 1940. Zcela jiná atmosféra města, jeho rušný noční život a hlavně davy černých žijících zde, o jejichž množství neměl do této chvíle ani zdání, Malcolma ohromila. Pocity zažívající během tohoto léta, pocity vycházející ze soužití ohromnou komunitou černých Malcolma ovlivnily. Návrat do Masonu a mezi bílé byl těžký a odrazil se ve změně jeho chování. I přesto všechno se snažil udržet si skvělé školní výsledky, práci i dobré vztahy.

Zlomový bod však nastal, když se Malcolm ocitl sám ve třídě se svým učitelem angličtiny, panem Ostrowskim. I když byl jeho nejlepším žákem, jedním z nejlepších studentů na škole vůbec, dokázal Ostrowski vnímat jeho budoucnost pouze v rámci jeho možností jakožto černého chlapce. Když se ho tedy zeptal, čím by se chtěl v životě stát a Malcolm odpověděl, že uvažoval o kariéře právníka, reakce Ostrowské jej velmi poznamenala. „Malcolme, je třeba být v životě realistou. Musíš být realistický ohledně své barvy kůže. Být právníkem není realistický cíl pro černého chlapce. Musíš přemýšlet nad něčím, čím se skutečně můžeš stát.“²⁸ Toto byl moment, pomyslná poslední kapka, kdy se Malcolm začal skutečně měnit. Nedlouho po incidentu se Malcolm z nápravného zařízení Swerlinových přemístil k rodině Lyonsových. Neustále ale zůstával v kontaktu s Ellou, které se svěřil s přáním přestěhovat se za ní do Bostonu. Ella zařídila veškeré záležitosti spojené s přenesením péče do jejích rukou a na konci osmého ročníku odjel Malcolm do Bostonu. Zpětně Malcolm na přestěhování vzpomíná jako na stěžejní a nejvýznamnější přesun ve svém životě.

²⁷X, Malcolm, HANDLER, HALEY. *The autobiography of Malcom X.*, str.31

²⁸Ibid., str.36

2.3. Detroit Red

Již po příjezdu do bostonské čtvrti Roxbury na jaře 1940 bylo tehdy patnáctiletému Malcolmovi jasné, že se ke studiím nevrátí a najde si práci. Na sestřiny rady s hledáním nespíchal a v první řadě se seznamoval s novým městem. Černá komunita v Bostonu byla rozdělená na dvě vrstvy. Ella žila v části Roxbury, kde černí žili způsobem, o jakém se Malcolmovi doposud ani nezdálo. Zdejší černí obyvatelé si zakládali na své vysoké úrovni, vzdělanosti, kultivovanosti a důstojnosti, která je podle jejich mínění odlišovala od tzv. městské sekce a černých žijících v zdejších ghettech. Ačkoliv si Ella přála, aby se Malcolm zdržoval v sousedství, jeho více přitahoval život v bostonských ghettech. Prostředí, kde se černí tak snažili napodobit bílé, považoval za snobské a pohrdal jím. Upřednostňoval mnohem uvolněnější čtvrti, kde se cítil sám sebou a nikdy nenabyl dojmu, že by znamenal více, než jakýkoliv jiný černochoch.²⁹

Přesto, že Malcolm v Bostonu nikoho neznal, setkal se brzy u biliárové herny v Roxbury s mladíkem přezdíváným Shorty. Shorty byl shodou okolností také původem z Lansingu. Vzal si Malcolma pod ochranná křídla a díky svým dobrým kontaktům mu nejen zařídil první práci, ale uvedl ho i do bostonského podsvětí. Jako leštič bot v Roselandské státní tančírně trávil čas v příjemné společnosti a navíc mohl poslouchat jedny z nejlepších jazzových kapel v zemi. Brzy přišel i na další způsoby, jak si přivydělat. Od poddajného chování, které mnoho bílých zákazníků ocenilo vyšším spropitným (v roce 1940 byla segregace ve Spojených státech stále denně praktikovaná i v údajně liberálních severních městech, jako byl Boston, proto byli v tančírně převážně bílí hosté, černým byl vstup povolen pouze jednou až dvakrát do měsíce.), až po prodej marihuany, či předávání informací o tom, jak a kde nejlépe sehnat místní prostitutky.

Do nelegálních aktivit se začal Malcolm zapojovat čím dál tím více. Drogy, alkohol a hazardní hry představovaly neřesti, na kterých se po čase stával závislým. K novému stylu života patřil i nový šatník a narovnané vlasy, u mladých v ghettech praktika v té době velmi oblíbená. S odstupem času hodnotil Malcolm X tento krok jako velmi ponižující, symbolizující touhu vypadat více jako bílý a odmítající tak sebe, své typické černošské rysy.³⁰ Malcolm později odsuzoval masu černých žen a mužů, kteří byli natolik zmanipulováni, že věřili, že jsou podřadní a neváhali zmrzačit své tělo, jen aby se přiblížili bělošským

²⁹X, Malcolm, HANDLER, HALEY. *The autobiography of Malcom X.*, str.40-43

³⁰MARABLE. *Malcolm X: a life of reinvention.*, str. 36

standardům krásy.³¹ Svoji práci v tančírně Malcolm po čase opustil, jelikož ho noční život v Roxbury přitahoval více než celonoční leštění bot. Toužil poznat svět a nejvíce ze všeho newyorskou čtvrt' Harlem s nejpočetnější černošskou komunitou v zemi a centrum afroamerické kultury a politiky.

Harlem se již ve dvacátých letech stal cílem tisíců Afroameričanů migrujících z jihu s vidinou lepších poměrů a podmínek (jednalo se o jednu z nejdramatičtějších vln migrace mezi teritorii v dějinách amerického národa, cílem bylo mimo New York i Chicago). Obrovské množství jižanských černých přispělo k sociálním změnám odehrávajícím se na těchto místech a k vytvoření dynamické kultury, vytvářející nové strategie odporu proti rasové diskriminaci a ekonomickému vykořisťování. Harlem se v letech Velké hospodářské krize stal ohniskem radikálního myšlení. Kulturní revoluce známá jako Harlemská renesance, černošské nacionalistické hnutí vedené Marcusem Garveym, stejně tak jako aktivity dalších radikálnějších skupin (Harlemští radikálové) významně revitalizovaly harlemskou politickou a kulturní scénu již před příchodem Malcolm X (a dalších významných aktivistů, např. v Harlemu nejznámější Ella Baker).³²

Tam se mu dveře otevřely s propuknutím druhé světové války, kdy se mnoho pracovních míst uvolnilo odchodem mladých schopných mužů do armády. Šestnáctiletý Malcolm začal záhy pracovat jako prodavač obložených baget ve vlaku na trase mezi Bostonem a New Yorkem. Harlemem byl naprosto ohromený. Opustil Ellu a pronajal si pokoj ve zdejším penzionu. Bez dozoru se Malcolm choval mnohem rozpustileji a divočeji. Obhroublé chování ho nakonec připravilo i o práci ve vlaku. Bez práce ale dlouho nezůstal a byl zaměstnán ve svém oblíbeném nočním podniku Small's Paradise. Tam se často shromažďovaly známé osobnosti harlemského podsvětí, jejichž příběhy Malcolm se zájmem poslouchal. Všichni veteráni scházející se v klubu jej brali mezi sebe a zasvěcovali do řemesla, odkrývají mu své triky a tajemství pramenící z dlouholeté praxe života v ulicích.³³

Malcolm ani nepřemýšlel, zda se rozhodl správně. Nevěřil, že by se mohl uživit respektovaným povoláním na vyšší úrovni. Proto když dostal výpověď z klubu, potom, co jednomu zákazníkovi poradil, kde může najít prostitutky, avšak z osamělého vojáka se ukázal být policejní informátor, již rezignoval na snahu najít si legitimní práci. Morálními otázkami

³¹ HOWARD-PITNEY, David, Martin Luther KING a Malcolm X. *Martin Luther King, Jr., Malcolm X, and the civil rights struggle of the 1950s and 1960s: a brief history with documents*. Boston: Bedford/St. Martin's, c2004. Bedford series in history and culture. ISBN 0312395051., str.53

³²RANSBY, Barbara. *Ella Baker and the Black freedom movement: a radical democratic vision*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, c2003. ISBN 0807827789., str. 66-67

³³ RUMMEL, Jack. *Malcolm X*. New York: Chelsea House Publishers, c1989. ISBN 1555466001.,str.39

se příliš nezatežoval. Zoufalé podmínky v ghettu v něm, stejně jako v jeho mnoha dalších černých vrstevnících zakořenil přesvědčení, že k přežití je třeba využít všech možných prostředků. Že muž by měl dělat všechno, na co je dostatečně statečný, zkažený a připravený. Klíčem k úspěchu podle Malcolma bylo využívat druhé více, než oni zneužívají jeho.³⁴ Na tomto přesvědčení začal budovat svou kariéru drogového dealera a jeho byznys se stal natolik úspěšným, že mu brzy začaly kvůli jeho michiganskému původu a odbarveným rezavým vlasům přezdívát Detroit Red. Čím úspěšnější obchod byl, tím více pozornosti policie přitahoval. Na to, aby byl chycen s marihuanou byl Malcolm příliš dobře vycvičen, avšak poté co mu byl prohledán byt, se natolik obával nastrčených ukrytých drog, že další rok strávil neustálým stěhováním se z místa na místo.

2.4. Harlemská noční můra

Každý v Harlemu byl nucen využít veškerých možných prostředků, aby přežil a musel se nějakým způsobem udržovat v omámení, aby zapomínal na to, co pro své přežití musí dělat.³⁵

– Malcolm X

V den osmnáctých narozenin v květnu 1943 se Malcolmovi nevyhnulo povolání do armády. Byl ale přesvědčen, že se z branné povinnosti vyvlíkně a po vydařeném hereckém výkonu, který předvedl při pohovoru v odvodovém centru, jej armádní psychiatr skutečně označil za nezpůsobilého služby. Přestože Malcolm své chování přeháněl, jeho psychický stav ovlivněný neustálým strachem z vězení a stěhováním skutečně nebyl nejlepší. Malcolm byl kvůli stupňujícím se policejním zátahům nucen přesunout se do nejhorších částí ghetta a prodávat drogy nejtěžším narkomanům. Nakonec byl nucen prodávání drog úplně nechat a v zoufalé situaci přistoupil k ozbrojeným loupežím, za kterými vyjížděl do měst blízko New Yorku. Aby se k takovému činu odhodlal, musel být pod vlivem kokainu, či jiné omamné látky. Závislost na drogách postupný pád ještě uspíšila. Navíc Malcolm nebyl ohrožen už jen policií, ale i útoky z podsvětí, vůdci gangů, jež ho podezřívali z okradení jejích vlastních podniků.

Špatná ekonomická situace v Harlemu se za Velké hospodářské krize a druhé světové války ještě prohloubila. Nutila mnoho dealerů a zlodějů uchýlovat se k daleko

³⁴RUMMEL. *Malcolm X.*, str.39

³⁵Ibid., str.39

nebezpečnějším praktikám a činnostem. Po jednom neúspěšném vloupání, kdy byl Malcolm spolu se svým komplicem překvapen ochrankou a jeho popis jako hledané osoby rozvěšen po celé čtvrti, musel Malcolm skončit i s tímto byznysem. V období, kdy se Malcolmův život hroutil, se začalo stupňovat i rasové napětí. Množství Afroameričanů v této době protestovalo proti podmínkám, v nichž působili černí vojáci v bojích s Osou. Oddělené jednotky, mizivá šance na to stát se důstojníkem a to vše podpořené o množící se zprávy o lynčování černochů na americkém jihu, či neúprosných požadavcích a terorizování černých v severoamerických ghettech, vyvolalo silnou vlnu protestů. V Harlemu se protesty vyhrotily v srpnu 1943 poté, co byl jeden černý voják zastřelen bílým policistou. Černošské gangy vyšly do ulic a střetly se s policejními složkami. Nepokoje měly za následek pět mrtvých a více než čtyři sta zraněných. A co více, harlemská obchodní čtvrť, stejně jako komunita, zůstala zcela zdevastovaná.³⁶

Chudoba a nezaměstnanost se prohloubily ještě mnohem více. Malcolm přežíval jako výběřčí losů pro ilegální loterii organizovanou gangy. Tato práce jej však dvakrát málem stála život. Z bezvýchodné situace Malcolma dostal až starý přítel Shorty, který slyšel o jeho problémech a přijel pro něj z Bostonu. Návrat do Roxbury Malcolma na čas ochránil před newyorským podsvětím, ale nezbavil jej sebedestruktivního chování a ilegálních aktivit. Se Shortym Malcolm podnikal loupeže i v Bostonu a po určitou dobu jim činnost přinášel slušné příjmy a zajišťovala vyšší životní úroveň. Po jednom vloupání a následné snaze nechat opravit ukradené rozbité hodinky, byl Malcolm nakonec chycen a v únoru 1946 ve svých dvaceti letech odsouzen k deseti letům za mřížemi v bostonské Charlestownské státní věznicí.

Samotný proces, reálná příčina odsouzení a vysoká sazba, kterou Shorty a Malcolm dostali, byly rasově silně ovlivněny. Takového dojmu alespoň Malcolm nabyl na základě následných událostí. V loupežích totiž figurovaly dvě bílé ženy. Malcolmova bývalá přítelkyně Sophia a její sestra. Obě ze zločinů vyvázly s nízkými kaucemi, ale v případě Malcolma a Shortyho sociální pracovníky a právní znalce zajímalo daleko více jejich spolupráce a vztah k těmto ženám, než samotné vloupání. Malcolm v budoucnu zjistil, že standardní trest za vloupání je dva roky, to ale nebyl přestupek, za který byli mladíci trestáni.

³⁶RUMMEL. *Malcolm X.*, str.43

3. Národ islámský

3.1. Ze satana stoupenec Elijaha Mohammada

První měsíce strávené v Charlestownské věznici byly pro Malcolma velmi těžké. Zbaven drog, umístěn v malé cele a oslovován vězeňským číslem, nikoliv jménem. To vše se na jeho psychice podepsalo. Pro své vzpurné a agresivní chování byl často umisťován na samotku, avšak jeho výbušnou povahu a nepředvídatelné jednání to nikterak neovlivnilo. Z části proto, že samotu Malcolm naopak vítal a nechtěl se za žádnou cenu podřídít. Jeho chování plně nenávisti nejen vůči sobě samému, ale vůči celému světu, mu mezi spoluvězni vysloužilo přezdívku Satan. Ani jeho rodina nebyla schopná přimět ho změnit přístup k celé situaci. Tomu napomohl až Malcolmovo setkání se starším vězněm přezdívaným Bimbi. Bimbi veškerý čas strávený ve vězení věnoval sebevzdělávání, čímž si získal všeobecný respekt, jelikož mu získané poznatky a trénovaná mysl poskytly nadhled a schopnost obhájit si veškeré své názory a přesvědčení. Na to přišel velmi brzy Malcolm, když Bimbi s klidem převálcoval jeden z jeho nevybíravých útoků na náboženskou otázku.

Tato zkušenost sice Malcolmův názor na náboženství nezměnila, ale pochopil sílu, jakou řečnické umění inteligentního a vzdělaného člověka může mít na široké publikum. V tomto bodě se Malcolmův postoj začal výrazně měnit. Zapsal se na kurz anglické gramatiky a brzy přidal latinu a lingvistiku. O dva roky později byl díky své sestře Elle Malcolm převezen do mnohem modernější věznice blízko Norfolku ve státě Massachusetts, kde těžil z dobrého vzdělávacího systému a věnoval se zlepšování svých řečnických schopností. Čím otevřenější se Malcolm stával, tím větší zájem jevil o náboženství, zejména o hnutí černých muslimů, jehož členy byli jeho dva bratři Philbert a Reginald, spolu se sestrou Hildou. Reginald se snažil Malcolma nalákat na víru a poradil mu nejíst maso a přestat kouřit cigarety, což mu na oplátku pomůže dostat se z vězení. Když Reginald navštívil Malcolma přímo ve vězení, vyložil mu učení Národa islámského, hnutí založeného v roce 1930 jistým W. D. Fardem, zvaným Faradem Mohammadem. Fard v roce 1934 záhadně zmizel a jeho místo v čele nově vznikajícího hnutí zaujal jeho asistent Elijah Poole jako ctihodný Elijah Mohammad.³⁷ Mnoho věcí nebyl Malcolm schopen zatím zcela pochopit, ale co mu utkvělo v mysli, byla myšlenka, že bílý muž je ztělesněním d'ábla a černý muž je jím dokonale zmanipulován.

Učení označující černé za Alláhem vyvolený lid předurčený ke zničení bílého d'ábla Malcolma zaujalo natolik, že se o Národ islámský začal zajímat mnohem hlouběji, než

³⁷CURTIS, Edward E. *Black Muslim religion in the Nation of Islam, 1960-1975*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, c2006., str. 2

doposud. Při přemítání o svém životě a zážitcích spatřoval v těchto tvrzeních rozumné a reálné vysvětlení veškeré nespravedlnosti dějící se ve světě. Zároveň hlásání černé nadřazenosti přineslo Malcolmovi opět pocit hrdosti podobný tomu, který často zažíval jako malý chlapec na otcových schůzích UNIA. Čím více se učil o Národu islámském a jeho prorokovi Elijahu Mohammadovi, tím více paralel viděl s přesvědčeními a obecně životem svého otce a bylo tak mnohem jednodušší se s tímto učením ztotožnit.³⁸ Na popud svých sourozenců napsal Malcolm dopis Elijahu Mohammadovi, kde se svěřil se ztotožněním se s jeho vírou a odpověď se mu dostala záhy. Ve dvaceti čtyřech letech tak Malcolm zcela přijal Alláha a podle zvyku hnutí nahradil své příjmení písmenem X.

Nová víra Malcolmova motivovala pokračovat ve vzdělávání se a čtení. Jeho literatura zahrnovala celou škálu témat a oborů. Vždy se však zaměřoval na politickou stranu věci. Vyhledával informace o původních obyvatelích Asie, Afriky a Ameriky, kteří byli podmaněni býlími nájezdníky, a zejména jakým způsobem se těmto snahám bránili a bojovali za svou nezávislost. Jeho pozornost upoutávaly veškerá revoluční hnutí. S nově nabitými vědomostmi a přesvědčením, že je schopný šířit víru Národa islámského, se stále více zapojoval do společenských aktivit a debat s ostatními vězni. Jeho proměna byla ohromující. Již v této době si Malcolm uvědomoval, jakým způsobem nejlépe přitáhnout pozornost černých spoluvězňů. Věděl, jaký typ výroků je ovlivní. Hlásal převážně o dávné slávě afrických civilizací a útočil na americké instituce, ovládané a manipulované bílou společností. To vše trestancům, pocházejícím tak jak on sám z černých ghett, silně imponovalo a dodávalo jim ztracené sebevědomí a víru.

3.2. Malcolm X

Na základě výrazného zlepšené chování po konverzi k islámu byl Malcolm z vězení propuštěn celé čtyři roky před uplynutím uloženého trestu. Ve svých sedmadvaceti letech, v srpnu roku 1952, se Malcolm X jako nový člověk vrátil k rodině do Detroitu. Ačkoliv měl zajištěné zaměstnání v obchodě s nábytkem, praktiky bílých majitelů doslova okrádajících již tak chudé obyvatele ghett jej donutily odejít a nechat se zaměstnat v automobilové továrně. Skutečný cíl měl Malcolm jasný a představa, kolik času již promarnil svým dřívějším způsobem života, ho nutila pracovat tvrdě a především rychle. Zapojil se do komunity Národa islámského v Detroitu a energií a atmosférou, která panovala mezi černocho hrdými na svou

³⁸RUMMEL. *Malcolm X.*, str. 52-53

barvu kůže a původ, byl zcela překvapen. Byl si ale vědom, že komunita není tak velká a snahy o její rozšíření se zatím setkávají s neúspěchem. S Mohammadovým požehnáním se tak Malcolm sám pustil do rekrutování nových členů. Chodil na veškerá veřejná místa v Detroitu, kde byla možnost oslovit zejména mladší generaci, na kterou se obracel mluvou jemu samotnému ještě do nedávna velmi blízkou. Jeho zanícené povídání o mocné a krásné černé rase a o Alláhovi, jež brzy přinese bílým zkázu, některé oslovila, jiné odradila a Malcolm neustále přemýšlel jakým způsobem proniknout až k těm, kteří poslouchat nechtějí. Uvědomoval si, že právě oni jsou úplně stejní, jako býval on sám a zapřísáhl se, že jim pomůže najít správnou cestu a silnou víru. Během několik měsíců zvládl Malcolm téměř bez pomoci třikrát rozšířit členskou základnu hnutí.

Malcolm byl přirozený a navíc velmi charismatický vůdce. Tento fakt už sám o sobě lidi lákal přidat se k muslimské komunitě, čehož si všimnul i sám Elijah Muhammad. Jemu bylo za těžko rozšířit řady hnutí a Malcolma pověřil založením nové komunity v Bostonu. Ten se mezitím již naplno věnoval misionářské práci a Mohammada často navštěvoval a studoval v jeho knihovně. V Bostonu se Malcolmovi podařilo během tří měsíců vytvořit poměrně významnou komunitu přívrženců islámu, proto byl vyslán se stejným úkolem do Filadelfie, taktéž s velkým úspěchem. Brzy začal hrát Malcolm naprosto klíčovou roli v rozvoji a budování Národa islámského, jakožto mocné a poměrně majetné národní organizace. Za dobře odváděnou práci Malcolma Mohammad jmenoval do čela newyorské větve hnutí, která ačkoliv se nacházela v jedné z nejhorších částí Harlemu, Malcolmovi přinesla obrovské nadšení k další práci. Na místo, kde ještě několik let zpátky působil jako zoufalý dealer, se teď vrátil jako kazatel muslimské víry s ambicemi podnítit revoluci u největší černé komunity v Americe.

3.3. Hnutí na vzestupu

V tomto úsilí byl Malcolm velmi aktivní. V Harlemu vedl kromě pravidelných kázání v ulicích čtvrti i noční vzdělávací kurz pro dospělé, kde se mimo náboženských témat dotýkal i aktuálních událostí. Kázal až šest či sedm nocí týdně na pravidelných schůzích komunity. Našel přesto čas jezdit kázat do dalších měst, dokonce na západní pobřeží Spojených států, a zakládat nové komunity. Malcolm měl na svědomí přes dva tucty nových kongregací a z Národa islámského se v průběhu padesátých let stala organizace přítomná prakticky ve všech ghettech větších amerických měst. Z poměrně chudé organizace se tímto rozšířením členů a povinných členských příspěvků stala poměrně majetná komunita kupující vlastní

pozemky a zakládající vlastní podniky, z jejichž profitů posléze dále rozšiřovala svou základnu a financovala vznik ústředního sídla v Chicagu. Národ islámský, který do této doby cílil a byl podporován zejména chudou nižší třídou černých, nabýval čím dále tím více konvertitů ze střední vzdělané třídy. Tito vzdělaní muži z každé větve vytvořili těsnou a velmi dobře organizovanou jednotku.³⁹ Ta se setkávala každý týden a dostávala přesné instrukce, co se náboženské doktríny týče, celé řady morálních otázek i technik sebeobrany.⁴⁰

Národ islámský se rozšiřoval a nabíral na významu, i přesto ale nevynikal příliš významně mezi dalšími skupinami působícími v ghettech a hlásajícími černou hrdost a separaci od bílé většiny. O své existenci dalo hnutí a Malcolm jasně vědět v dubnu 1957 po incidentu v Harlemu. Policisté zde zasahovali u jedné roztržky, které přihlíželo mezi jiným i několik členů hnutí. Nikdo ze svědků nechtěl odejít, aby nedošlo k nezákonnému zacházení se zadrženými. Jejich tvrdohlavost ovšem vyprovokovala útok policistů, jehož následkem bylo těžké zranění jednoho ze zúčastněných, posléze zadrženého a odvezeného do vazby. Necelou hodinu po incidentu se na padesát členů nejvyšší jednotky hnutí v čele s Malcolmem sešlo před vězením v tiché, avšak konfrontační formaci. Jejich okázalý vzdor přilákal dav diváků. Jednalo se totiž o čin do té doby v harlemských ulicích nevídaný. Roztržky a nepokoje zde byly na denním pořádku, ale takový akt solidarity a vzdoru byl naprosto unikátní. Malcolm se dožadoval návštěvy zbitého muže, což mu zpočátku nebylo umožněno. Rostoucí dav a nátlak policisty nakonec donutil vpustit Malcolma do budovy. Na základě zoufalých podmínek, ve kterých muž byl, vyžadoval Malcolm jeho převezení do nemocnice a patřičné ošetření. Jakmile bylo z nemocnice potvrzeno, že je muž v odpovídajících podmínkách ošetřen, rozpustil Malcolm dav jediným gestem.

Tímto incidentem vystoupil Malcolm poprvé na veřejnost jakožto hlas frustrovaných a našťvaných černých z ghett. Získal si respekt, v mnoha očích vzbuzoval dokonce strach, zároveň i obdiv a lásku nejen většiny Harlemu, ale podstatného množství Afroameričanů po celých Spojených státech amerických. Stal se symbolem černého nacionalismu. Celonárodní boj proti rasovému útlaku byl teprve ve svých počátcích a Malcolm toužil se do něj zapojit. Byl si ale vědom, že rozhodne-li se přijmout v něm vůdčí roli, vystavuje se života ohrožujícímu nebezpečí.

³⁹ Jednotce se přezdívalo Fruit of Islam

⁴⁰RUMMEL. *Malcolm X.*, str. 73

4. Malcolm X vs. Martin L. King

4.1. Sebeobrana všemi dostupnými prostředky vs. pasivní odpor

V období největšího rozvoje Národa islámského a spolu s ním i Malcolmovy slibně se rozvíjející kariéra v padesátých letech, kdy se už začínalo být jasné, že Spojené státy čekají velké změny, co se rasové otázky týká, se na jihu taktéž rozvíjely organizace bojující za občanská práva, např. NAACP (založena v únoru 1909 jako jedna z nejstarších organizací),⁴¹ SCLC (založena v únoru 1957),⁴² či CORE (1942).⁴³ Ve stejné chvíli, kdy Malcolm hlásal o černé hrdosti, osvobození se od vlivu bílé společnosti a o nutnosti oddělení se od ní publiku v severoamerických ghettech, vedl mladý a taktéž charismatický Martin Luther King v Montgomery v Alabamě bojkot segregovaných autobusových linek.⁴⁴ Na americkém jihu se začal vést boj se segregací na školách, v divadlech, restauracích v dopravních prostředcích i veřejných toaletách. Kingova taktika nenásilných protestních pochodů, i když často velmi brutálně napadaných a potlačovaných bílými policisty, začala mít postupem času úspěch a postupně nahloďavala na jihu stále přítomnou rasovou diskriminaci. Tyto pochody za občanská práva získávaly uznání a obdiv široké veřejnosti za odvahu a svou nenásilnou povahu. Kingova vize sebekontroly, tváří v tvář nebezpečí, jako projev statečnosti a hrdosti a především mužnosti v schopnosti přestát utrpení za dosažením vyššího cíle sociální spravedlnosti, byla Malcolmovi cizí.⁴⁵ Tyto protesty, jež vyžadovaly, aby černí obětovali své zdraví, mnohdy dokonce životy za získání určitých konstitučních práv odsuzoval a nabádal je naopak, aby se bránili, jsou-li napadeni. „Kulka za kulku, bude-li to nutné.”⁴⁶

Postoj v otázce sebeobrany býval Malcolmovi často vytýkán, označován za příliš drsný nabádající k násilí a tudíž rozdmýchávající již tak napjaté vztahy. Otázkou ale je, zda jeho názor na užívání násilí byl skutečně a jednoznačně tak radikální, jak je vykreslovala bílá média. „Nejsme nikdy agresori. Na nikoho nezaútočíme. Usilujeme o mírumilovné vztahy s každým. Ale (toto učíme náš lid), napadne-li tě někdo, polož život za svou obranu. Každý

⁴¹ NAACP – National Association for the advancement of colored people, Naacp: 100 Years Of History. Dostupné online z: <http://www.naacp.org/pages/naacp-history>. (staženo 21.3. 2016)

⁴²SCLC- Southern Christian Leadership Conference, SCLC: Our History. Dostupné online z: <http://sclcnational.org/our-history/>. (staženo 21.3. 2016)

⁴³CORE - Congress on Racial Equality, inspirovaná dekolonizací v Africe a Asii a nenásilným odporem Gandhiho v Indii. Vznikla z mateřské organizace Fellowship of Reconciliation (FOR) založené již v roce 1914. ARSENAULT, Raymond. *Freedom riders: 1961 and the struggle for racial justice*. Oxford: Oxford University Press, c2006. Pivotal moments in American history. ISBN 0-19-513674-8., str.23

⁴⁴ARSENAULT. *Freedom riders: 1961 and the struggle for racial justice*., str. 57-60

⁴⁵LAWSON, Steven F a Charles M PAYNE. *Debating the civil rights movement, 1945-1968*. 2nd ed. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, c2006. ISBN 9780742551091., str.44

⁴⁶RUMMEL. *Malcolm X.*, str. 76

muslim je učen nevyvolávat boj. Respektovat práva druhých ať už se jedná o bílé, černé, hnědé, žluté, či jakékoliv. Respektuj je jako lidské bytosti. Jednej s ostatními tak, jak si přeješ, aby oni jednali s tebou. Nikdy nebuď agresor, nikdy nevyhledávej potíže. Zneužívá-li tě ale někdo, Alláh ti žehnej!”⁴⁷ Tento výrok zcela nepotvrzuje Malcolmovu bezpodmínečně násilnou povahu.

V tomto momentě se začínají formovat dva odlišné myšlenkové proudy. Dvě konkurující si vize rozdělující černošské obyvatelstvo Spojených států v závislosti na prostředcích a cílech v boji proti rasové segregaci. Ty jsou reprezentovány Malcolmem X na jedné straně a Martinem Lutherem Kingem na straně druhé. Obě postavy se staly hlavními aktéry hnutí, které se ukázalo býti nesourodé, neschopné shodnout se v celé řadě základních myšlenek. Na některé z Malcolmových stěžejních myšlenek a přínosů černé komunitě se v tomto smyslu zaměřím a dám je na základě výše zmíněných kritérií do kontrastu s těmi Kingovými, mnohdy rozšířenějšími a více přijímanými.

Na obě postavy, jež reprezentují hnutí za práva Afroameričanů lze nahlížet prostřednictvím vzájemných rozdílů, či naopak podobností, jež jejich cesty přese všechny odlišnosti spojovaly. Těch je mnohem více, než by se na první pohled mohlo zdát, zejména zaměříme-li se na 60. léta a poslední roky života obou vůdců, z mnoha důvodů často opomíjených, kdy si tito aktivisté začali mimořádně podobat. Jelikož pohled na Malcolma a Martina jako na naprosto jasné protiklady převládal a do dnešního dne má mezi lidmi větší zastoupení (především v myšlení většinové bílé americké společnosti), nabízí se jejich hlavní myšlenky dát nejdříve do kontrastu.

4.2. Separatismus vs. Integrace

Základním rozdílem mezi oběma vůdci a nejvýznamnějším sporem byl cíl, k němuž oba směřovali, černý separatismus vůči rasové integraci. Malcolm viděl jediné možné řešení současné situace černých v separaci a vytvoření si vlastní společnosti. Odpoutání se od „otrokářů”. Na druhé straně King se soustavně snažil o rasovou integraci. Nabádal, aby černí proti rasismu bojovali prostřednictvím klidných nenásilných akcí, čímž Malcolm opovrhoval a považoval to dokonce za zbabělost. Černé ochotné toto podstupovat a věřit ve fungující integraci s bílými vnímal jako zrádce stydící se za svou barvu kůže a přející si podobat se

⁴⁷LINCOLN, C. *The Black Muslims in America*. [Rev. ed.]. Boston: Beacon Press, 1973. ISBN 0807005134., str.4

bílým. Malcolmovou filosofií byl boj všemi dostupnými prostředky. Násilí Malcolm přímo nevyvolával, avšak v jednom ze svých projevů v roce 1963 se vyjádřil, že revoluce sama o sobě bývá vždy krvavá a odkazoval v tomto smyslu na některé historicky významné revoluce, které se bez násilí neobešly (americká revoluce v roce 1776, revoluce v Rusku, atd.).⁴⁸ Oddanost křesťanské víře na jedné straně a islámu na straně druhé hrála také podstatnou roli.

Dalším důvodem, proč jsou oba označováni za protipóly dříve i v současnosti, byl obraz vytvářený a podsouváný bílou společností kontrolovanými médii. Obraz společnosti, jež si vypěstovala určitý druh strachu z pocitů a postojů černých vůči ní. Tento strach, občas podvědomý a potlačovaný, představuje část psychologického dopadu dlouhé historie otroctví i na bílé Američany obávající se černé nenávisti a možné odplaty za dlouhodobě páchané příkoří. Z tohoto pohledu viny i strachu pocíťovaného bílými, Malcolm a Martin představovali obě možné odezvy. King jako světec odpouštějící, rozhodnutý udělat za minulostí tlustou čáru a X na druhé straně představující nenávistného anděla pomsty. Malcolm a jeho Národ islámský na základě svých zážitků a zkušeností opovrhoval bílou společností a často ji nazýval „bílymi ďábly“.⁴⁹ Zavrhoval zločiny a lynčování, jichž se často a masově dopouštěli a jejich diskriminující a povýšené jednání, které považoval za natolik vkořeněné, že již nelze změnit. Věřil, že každý bílý člověk se považuje za lepšího a s černým nebude nikdy jednat jako se sobě rovným.

Takový názor nezastával pouze Malcolm. Obecně bílá společnost jak na severu, tak na jihu USA věřila, že jsou černí geneticky podřízení, co se třeba inteligence týče. I učitelé na školách se podle mnoha zdrojů domnívali, že černí žáci nejsou schopni se naučit tolik, kolik ti bílí.⁵⁰ Vůči bílým si Malcolm vypěstoval až nenávist, mnohdy projevovanou veřejně, a kázal o blížícím se trestu a zkáze. A to zejména v prvních letech svého veřejného působení jakožto věrného stoupence Národa islámského. Po odchodu z hnutí a dle Malcolmových slov přestoupení na pravou víru, se tyto militantní výroky a názory značně zmírnily.

⁴⁸MALCOLM X. Message to the Grass Roots (1963). Dostupné online z: <http://www.csun.edu/~hcpas003/grassroots.html>. (staženo 5.4.2016)

⁴⁹Malcolm X, interview vedl L. Lomax, Teaching American History (1963). Dostupné online z: <http://teachingamericanhistory.org/library/document/a-summing-up-louis-lomax-interviews-malcolm-x/>. (staženo 18.3. 2016)

⁵⁰SOWELL, Thomas. *Civil rights: rhetoric or reality?*. 1st Quill ed. New York: Quill, c1984. ISBN 0-688-06269-5., str. 73

4.3. Křesťanské hodnoty a islámské učení

Zmíněné odlišnosti byly z podstatné části dány prostředím a poměry, ze kterých oba kazatelé pocházeli a životními zkušenostmi, jimiž si prošli, stejně tak jako přesvědčeními a hodnotami, které vyznávali. Martin Luther King byl vychován v komfortu středostavovské vážené rodiny s mimořádnými možnostmi vzdělání. Malcolm X pocházel z chudé rozbité rodiny a před svou nápravou dlouhou dobu žil jako téměř negramotný zločinec a trestanec. King se narodil do silně křesťansky založené rodiny a komunity hlásající povinnost (plynoucí z křesťanského přesvědčení a učení) bílé milovat, zatímco Malcolma ovlivňovaly Garveyho myšlenky separatismu a hrdosti na výjimečnost černé rasy a později specifické islámské učení W. D. Farda, prezentované a šířené Elijahem Mohammadem. Tyto myšlenkové proudy, jimž byli oba muži ovlivňováni a vedeni od útlého dětství, také významně určily směr a charakter jejich pozdějšího jednání a vystupování. King považoval Národ islámský a jeho učení za velmi zvláštní a odlišné od jeho postojů. Pro Malcolma zase Martin představoval vysoce postaveného a váženého měšťana, jimiž převážnou většinu života pohrdal.

I zaměřenost na odlišnou sociální skupinu a její potřeby akcentovala rozdíl mezi oběma vůdci. King a X jednali na základě svých zkušeností a potřeb prostředí, ve kterém se nacházeli. Ty představovaly naprosto odlišné reality. K jistému pochopení a empatii se zoufalými podmínkami a životem v černých ghettech King dospěl až v roce 1965. Segregace na právní úrovni byla v zásadě odstraněna a Afroameričané získali možnost volit, přijetím zákona o občanských právech v roce 1964⁵¹ a zákona o volebním právu v roce 1965.⁵² V černých ghettech to však výraznou změnu neznamenovalo a King s jeho organizací SCLC zařadily boj s chudobou a nízkou životní úrovní černých jako první bod jejich agendy. S velkou pravděpodobností i náročnost tohoto úkolu a bídný psychický i fyzický stav Afroameričanů žijících v severních ghettech přispěly zjevnému pesimistickému tónu Kingových pozdějších projevů a jeho větší pochopení a sblížení Malcolmovými zájmy a cíli.

⁵¹Civil Rights Act (1964). Dostupné online z: <http://ourdocuments.gov/doc.php?flash=true&doc=100#>. (staženo 20. 3. 2016)

⁵²Voting Rights Act (1965). Dostupné online z: <https://www.justice.gov/crt/history-federal-voting-rights-laws>. (staženo 20. 3. 2016)

4.4. Změna postojů a sblížení

Důvod, proč jsou obě tyto postavy považovány za úhlavní nepřátele a jejich cesty za neslučitelné, je také ten, že se pozornost soustředí především na počátek jejich působení koncem 50. a začátkem 60. let, kdy si skutečně veřejně oponovali. Méně se již hovoří o období, kdy Malcolm odešel z Národa islámského po návratu ze své cesty z Mekky a začal podporovat aktivisty hnutí usilující o tradiční cíle za práva a zrušení segregace Afroameričanů spolu s jejich volebními právy. Přičemž i jeho postoj k bílým nebyl již automaticky nenávislný. Neshody přetrvávaly, avšak sám Malcolm prohlašoval, že cílem všech sil černého odporu již není nutně separace, či integrace, nýbrž plná svoboda, neomezená práva a především získání důstojnosti. Kingovy názory a postoje se v jeho posledních letech také významně zradikalizovaly motivované zklamáním ze slabé vůle a směřování národa. Jeho rétorika se přiosťřila, stejně tak jako vzrostla jeho kritika americké zahraniční politiky a celé bílé společnosti.

„Mnoho let jsem usilovně pracoval na myšlence reformace existujících institucí, trochu zde, trochu jinde. Teď to cítím jinak. Myslím, že je potřeba zrekonstruovat celou společnost, úplná revoluce jejích hodnot. [...] Abych řekl pravdu, Amerika je mnohem, mnohem nemocnější než jsem si uvědomoval, když jsem začínal.”⁵³ Tímto vším přirozeně klesala i jeho popularita a to na všech frontách. Pro svou radikalizaci ztrácel bílé publikum (ne zřídka byl označován za nenásilného Malcolma X),⁵⁴ na základě kritiky vládní politiky byl sledován a stíhán FBI a militantní křídlo boje černých jeho autoritu neuznávalo. Není tedy nepochopitelné, proč se poslední fáze Kingova působení zamlčuje, nicméně zanedbání tohoto období je jedním z důvodů, proč jsou opomíjeny podobnosti spojující oba vůdce. King se přese všechno do konce svého života myšlenky nenásilného odporu nevzdal a jeho prosazování se i nadále aktivně věnoval a to i v druhé polovině 60. let, kdy tato metoda na pozadí prohlubujícího se napětí ve společnosti a stupňujících se střetů (vystupňovaných i zabitím Malcolma X) ztrácela na oblibě a podpoře.⁵⁵ Ve své podstatě ale Martin Luther King i Malcolm X představovali rovnocenné kolegy v boji proti krutému rasovému útlaku za společnou věc osvobození Afroameričanů. Ty vyzývali, aby proti útisku bílé společnosti vystoupili a svých práv se aktivně dožadovali. Ačkoliv tedy odlišnými prostředky, oba byli zajedno v nutnosti odporu. I pro Kinga, který definoval tři způsoby, jimiž utlačovaní reagují

⁵³ HOWARD-PITNEY, KING a Malcolm X. *Martin Luther King, Jr., Malcolm X, and the civil rights struggle of the 1950s and 1960s: a brief history with documents*, str.136

⁵⁴ Ibid., str.18

⁵⁵ KING, L. Martin. *Nonviolence: The only road to freedom* (1965). Dostupné online z: <http://www.thekingcenter.org/archive/document/nonviolence-only-road-freedom>. (staženo 28.3. 2016)

na utiskovatele jako podvolení se, použití hrubé síly a nenásilný nátlak, byla snesitelnější agresivní forma odporu, než absolutní nečinnost.

Přes všechny vzájemné rozdíly byli Malcolm X a Martin L. King bezpochyby symboly charismatických a inspirativních vůdců, jež svoji rasu milovali a zasvětili svůj život snaze získat pro ni úplnou svobodu. Podle teologa James Conea se obě osobnosti ve skutečnosti vzájemně doplňovaly. Představovali dva vojáky bojující proti nepříteli odlišnými prostředky, odkrývající zároveň slabá místa toho druhého a opravující jeho chyby. Spíše než že by brzdili efektivitu práce jeden druhého, se vzájemně naopak potřebovali, aby mohli nadále reprezentovat protiklady, jin a jang, ukryté hluboko v duši černé Ameriky.⁵⁶ Protiklady patrné v černé společnosti, jak v jejich způsobu a podmínkách života, tak i myšlení, hodnotách a touhách.

Malcolm a celé militantní křídlo hnutí za práva Afroameričanů svým způsobem pomáhalo Kingovi a ostatním umírněným aktivistům. Vytvářelo totiž odstrašující alternativu mírumilovným snahám a King často akcentoval fakt, že nebudou-li splněny jejich základní požadavky, mohou se mnozí černí obrátit k radikálnějším filosofickým a hnutím ohrožující bezpečnost bílé společnosti.⁵⁷ Mnozí akademici označovali a dodnes označují Malcolma X a Martina L. Kinga, i když jde o ostře kontrastující osobnosti, za nedílnou součást formující ucelené a efektivní afroamerické hnutí za vlastní práva a svobodu, jejichž podobnost je nediskutovatelná zejména v posledních obdobích působnosti, kdy sdíleli odpovědnost za chudé a odpor vůči rasismu, kapitalismu a imperialismu.⁵⁸

⁵⁶HOWARD-PITNEY, David, Martin Luther KING a Malcolm X. *Martin Luther King, Jr., Malcolm X, and the civil rights struggle of the 1950s and 1960s: a brief history with documents.*,str.19

⁵⁷ King, Martin Luther, and Robin Ujfalusi. 2012. *Odkaz Naděje: Vybrané Články A Projevy*. Vyd. 1. Most (Sociologické Nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství.,str.202

⁵⁸ James Cone, Lewis Baldwin, Clayborne Carson

5. Hnutí za práva Afroameričanů a bouře v severoamerických městech

„S finančním kolapsem v roce 1929, masa Afroameričanů musela čelit kruté realitě vyhladovění a obracela se k široké veřejnosti v naději na státní pomoc. Hrstka z nich pokřikovala s optimismem, Ježíš mě povede a sociální dávky mě zasytí. Mezitím však muži, ženy i děti prohledávali odpadkové koše a spolu s potulnými kočkami a psy. Většina rodin byla nucena přežívat pod hranicí životního minima, ve sklepech přetvořených v provizorní byty. Napěchovaní ve vlhkých, krysami prolezlých kobkách, přežívali ve špíně podobné životním podmínkám arkansaských zemědělců.”⁵⁹

„Vstoupili jste do světa zvířat a supů. Přežít zde mohli skutečně jen ti neotřelejší.”⁶⁰

– Malcom X

5.1. Strhující rétorika a velká základna následovníků

Koncem 50. a začátkem 60. let 20. století se téma rasové diskriminace ve Spojených státech amerických dostalo do středu pozornosti a do mnoha emotivních a ostrých debat. Islámský národ v čele s velmi přímočarým a jízlivým Malcolmem X se dostal do centra dění a jeho kritika rasových vztahů v americké společnosti a radikální rétorika organizace se stala trnem v oku nejen vládnímu aparátu, ale i většinové bílé společnosti. Ta si do této chvíle neuvědomovala hloubku a závažnost černé nespokojenosti a rostoucí intenzitu zloby. Šíření ideologie hnutí napomohlo i vydávání týdeníku Muhammad Speaks, který Malcolm zprostředkoval a jenž měl záhy velký úspěch. Malcolm se stal ikonou vyvolávající silné emoce, mnohdy kontroverzní. Jeho smysl pro logiku, schopnost zachovat chladnou hlavu a pevné nervy byly často zastíněny cynismem, odtažitostí a útočností patrnou z jeho projevů. Základnu jeho následovníků však rozšiřovala jeho oddanost černé rase a empatie s chudými, za jejichž životní podmínky tak oddaně bojoval.

Malcolmovo kazatelské umění bylo excelentní, navíc neustále zdokonalované. Byl jedním z nejobávanějších debatérů na americké scéně, schopný rozdrtit svého oponenta jednou větou. Toho si byli vědomi i všichni ostatní černí aktivisté a vůdci hnutí za práva a přesto, že s jeho

⁵⁹RANSBY, Barbara. *Ella Baker and the Black freedom movement: a radical democratic vision*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, c2003. ISBN 0807827789., str.75

⁶⁰RUMMEL. *Malcolm X.*, str.41

názory a ideologií nesouhlasili, otevřeným a dokonce veřejným konfrontacím s ním se veřejně vyhýbali. James Farmer, který sám s Malcolmem několikrát otevřeně debatoval, ve svých pamětech obdivoval tuto Malcolmovu schopnost, výjimečný intelekt a rychlou a bystrou mysl.⁶¹ V raných letech jeho působení bylo učení Elijaha Muhammada, které stálo ve středu jeho zájmu a tudíž projevů, leckdy doplněno poznámkami o hříšných činech bílých a o blížícím se dnu jejich konce. Nabádal k odtržení se od bílých a osvobození se od závislosti na nich. Zároveň akcentoval nutnost jednoty černých a budování vzájemných vztahů v rámci komunity. Malcolm si byl vědom zloby, která prostupovala většinou, zejména z ghett pocházejících černých a která mu byla velmi blízká, a snažil se ji nasměrovat proti bílé americké společnosti. Jeho cílem bylo proto odstranit u černých často pocíťovanou silně vštěpovanou sebe nenávisť a pocity nicotnosti, zbytečnosti a poukázat na nutnost být hrdý na jejich odkaz a dědictví. Také na potřebu vytvořit na bílých nezávislou oddělenou společnost. S tímto poselstvím se obracel Malcolm především na černou masu v městských slumech s nadějí, že využije a nasměruje její stupňující se zuřivost k válce s bílou společností.

„Bydlení, zdá se, je jedinou komoditou na americkém trhu, která není volně přístupná všem, kteří za ní mohou zaplatit.” Tak znělo vyjádření komise hnutí za práva Afroameričanů Spojených států v roce 1959.⁶² Malcolmovi často vytýkaná zloba je lépe pochopitelná, zaměříme-li se právě na tuto sociální skupinu a její poměry vykreslené výše. Přežívání pod úrovní životního minima, nezaměstnanost (míra nezaměstnanosti v USA roce 1963 byla 5,6 procent, z toho 12 procent u Afroameričanů) a nízké platy, diskriminace i v oblasti bydlení, rozbité rodiny a bezmoc obyvatel černých ghett zapomenutých Amerikou, to vše dodávalo Malcolmovi motivaci a drsný, negativní tón projevu. „Černé masy žijí svou noční můrou”.⁶³ Veškeré jeho zkušenosti a obraz neustále přítomný před jeho očima s nepříznivým výhledem do budoucna posilovaly jeho přesvědčení o nutnosti separace Afroameričanů a tvrdého přístupu k bílým autoritám, stejně tak jako přesvědčení o nesmyslnosti nenásilných protestů. Tak tomu bylo i v případě slavného masového pochodu na Washington za práci a svobodu v srpnu 1963 vedeného Martin L. Kingem.⁶⁴ Výsledkem pochodů nakonec bylo mimo jiné přijetí zákona o občanských právech v roce 1964, či zákon o volebních právech

⁶¹FARMER, James. *Lay bare the heart: an autobiography of the civil rights movement*. New York: Arbor House, c1985. ISBN 0877956243., str. 223

⁶²QUARLES, Benjamin. *The Negro in the making of America*. 2nd rev. ed. London: Collier Macmillan, c1987. ISBN 0020361408., str. 256-259

⁶³RUMMEL. *Malcolm X.*, str.83

⁶⁴DIERENFIELD, Bruce J. *The civil rights movement*. New York: Pearson Longman, 2004. ISBN 0582357373., str. 87-88

z roku 1965. I přesto Malcolm zastával názor, že přijaté zákony jsou jen na oko a žádnou podstatnou změnu pro černé nepřinesou.

Se začátkem 60. let se také čím dál tím větší množství zejména mladých Afroameričanů začalo se snem o revoluci a tímto postojem ztotožňovat. Naděje na změny plynoucí ze série relativně úspěšných pochodů za práva v 50. letech začaly blednout, jelikož měly pouze minimální výsledky a zůstávalo mnohdy jen u slibů. Malcolm poukazoval na nahodilé výbuchy rasového násilí v severoamerických městech a varoval před vyhrocením situace v ghettech v mnohem větším měřítku. Malcolmova rétorika byla ohromující a to nejen u zapomenuté skupiny a rasy, která ztratila veškerou sebeúctu, sebevědomí, hrdost a trpěla pocity méněcennosti a podřízenosti, ale velmi obratně se dokázal bránit i kritice ohrožené bílé společnosti. Tou byl označován za násilného revolucionáře, nenávistného extremistu vřícího špatnou krev mezi bílými a černými.⁶⁵ Mnohokrát byl nařčen z rasismu a přirovnáván k Hitlerovi, nebo Ku Klux Klanu. Malcolm sám sebe ale nikdy nepovažoval za šířitele nenávisti, jako spíše sjednotitele muslimů a černé rasy. V mnoha rozhovorech (zejména v pozdějších letech působení) zdůrazňoval fakt, že rasistou opravdu není. „Naše bratrství je založeno na skutečnosti, že jsme všichni černí, hnědí, červení, či žlutí. Nenazýváme to rasismem, o nic více, než by se dalo hovořit například o Evropském hospodářském společenství, jež tvoří Evropané, tedy bílí. [...] Nikdy jsme nebyli iniciátory násilí vůči nikomu, ale věříme, že pokud ho vůči nám někdo praktikuje, měli bychom mít možnost se bránit. Nevěříme v nastavení druhé tváře.”⁶⁶ Způsob, jakým dokázal konfrontovat kritiku, mu přinesl úspěch i mladší bílé generace, mezi mnohými studenty. To vneslo naději v lepší budoucnost generace, jež nebude opakovat chyby svých předchůdců.

V osobním životě Malcolm taktéž procházel změnami, jež se reflektovaly do jeho veřejného vystupování a boje obecně. V roce 1958 se Malcolm k překvapení blízkého okolí oženil s Betty X, později Betty Shabazz, s níž měl pět dcer. Dalším důležitým mezníkem v Malcolmově životě byl postupný, ale nevyhnutelný rozkol s váženým Elijahem Mohammadem, který nakonec vyústil v Malcolmův odchod z organizace.

⁶⁵RUMMEL, Jack. *Malcolm X*, str. 85

⁶⁶SPELLMAN, A. B. Interview with Malcolm X, *Monthly Review*, Vol. 16, No. 1. (May 1964) Dostupné online z: <http://www.monthlyreview.org/564mx.htm>

6. Nová cesta

6.1. Rozkol a odchod z Islámského národa

Vrcholu své kariéry v Národě islámském dosáhl Malcolm v roce 1962. Elijahem Muhammadem byl jmenován národním velvyslancem hnutí, čímž se dostal do pozice jeho nástupce. Takovéto jmenování vyvolalo mnoho závistivých reakcí a Malcolmův vztah s Muhammadem se začal zhoršovat. Dělo se tak na základě mnoha různých vlivů. Nesouhlas s Malcolmovým postavením vedla některé členy organizace k zpochybňování jeho čistých úmyslů a snaze uzurpovat si Mohammedovu moc. Koncem roku 1963 byl proto Malcolm nucen přesunout svou pozornost od veřejného dění dovnitř organizace. Zjištění, že ctěný Elijah Muhammad porušuje muslimskou etiku, či odhalení plánovaného pokusu o vraždu ze strany svých muslimských bratrů znamenalo otřesení hodnot a přispívalo k Malcolmově odcizování nejen Muhammadovi, ale celému Národu islámskému. Později Malcolm otevřeně vyjádřil přesvědčení, že příkaz k vraždě dal sám Muhammad, jelikož se bál, že by Malcolm vyrazil jeho hříchy.⁶⁷ Otevřený rozpor nastal v listopadu 1963 potom, co byl prezident John F. Kennedy zastřelen v texaském Dallasu. Malcolm pobouřil veřejnost následným výrokem „Kuřata přišla domů na hřad,“⁶⁸ čímž naznačil, že bílou společnost dostihl trest za násilí, jež v Americe rozdmýchávají.⁶⁹ Muhammad za tento výrok suspendoval Malcolma z funkce mezinárodního velvyslance na dobu 90 dní.

6.2. Muslim Mosque a Organizace afroamerické jednoty

Na tiskové konferenci v březnu 1964 oznámil Malcolm X oficiálně svůj odchod z Národa islámského a založení nové organizace Muslim Mosque. Sídlo organizace sdružující okolo 50 členů (bývalých členů Národa islámského) bylo v New Yorku a její program byl založen na odstranění politického útlaku, ekonomického vykořisťování a sociální degradace černých občanů Spojených států. Ačkoliv Malcolm hlásal nutnost vytvoření organizovaného odporu černých vůči bílým utlačovatelům, v jeho vystupování a jednání byla patrná změna a velmi neobvyklá ochota k ústupkům, či dokonce k jisté formě spolupráce s méně radikálními aktivisty. Téměř okamžitě se Malcolm stal terčem surových útoků ze strany stoupenců

⁶⁷ Malcolm X, interview vedl Al-Muslimoon Staff, Al-Muslimoon magazine (February 1965). Dostupné online z: http://www.malcolm-x.org/docs/int_almus.htm. (staženo 10.4. 2016)

⁶⁸ MALCOLM X. God's Judgement of White America (The Chickens Come Home to Roost) (1963). Dostupné online z: http://www.malcolm-x.org/speeches/spc_120463.htm. (staženo 29.3. 2016)

⁶⁹ Malcolm X, interview vedl P. Berton (January 1965). Dostupné online z: http://www.malcolm-x.org/docs/int_pbert.htm. (staženo 10.4. 2016)

Islámského národa, kterým čelil až do své smrti. I z té jsou její členové mnohdy obviňováni, ačkoliv tento fakt nebyl nikdy prokázáný.

Odchod z Národa islámského a odpoutání se od Elijaha Mohammada představoval odrazový můstek v Malcolmově životě. Odpoutání se od striktních doktrín hnutí mu významně rozšířilo obzory. Přivedlo jej k hlubšímu studiu islámu a svaté knihy koránu. S učením mu pomohl profesor Mahmoud Y. Shawarbi původem z Egypta. Ten zpochybnil mnoho jeho starých přesvědčení a otrásl jeho zažitými postoji k rasové otázce. Vnitřní chaos, který Malcolm pociťoval osvojováním si víry a setkáváním se s muslimy různých národností, stavějících na posuzování lidí podle jejich skutků spíše, než podle jejich barvy kůže, potřeboval vyřešit. Od své nevlastní sestry Elly si zakrátko půjčil značnou část peněz a vydal se v tichosti na pouť do svatého města Mekky. Na pouť, která je povinná pro každého schopného muslima alespoň jednou za život.

6.3. Z nacionalistického revolucionáře advokátem lidských práv

Svatá pouť do Mekky, nová zkušenost a naprosté ohromení ze srdečnosti muslimů, jejichž pevná společná víra jakoby odstraňovala jakékoliv rozdíly, včetně těch rasových, v Malcolmově životě představovala klíčový moment. „Lidé všech ras a barev z celého světa se spojili v jeden celek.“⁷⁰ Pocit sounáležitosti a bratrství udělal na Malcolma takový dojem, že se jeho názory na barvu pleti a náboženství diametrálně změnily. Své emoce a nadšení vyjádřil ve svém dopise z Mekky věnovanému ženě, asistentům i médiím.⁷¹ Jeho hlavním cílem sice byla i nadále revoluce sjednocené černé komunity namířená proti utlačujícím bílým autoritám, ani přesvědčení o separaci nezavrhl. Rozhodl se však zaměřit se více na politický aspekt hnutí za zrovnoprávnění černých a boj skrze nabitá volební práva a byl ochoten spolupracovat s ostatními umírněnými aktivisty a s těmi bílými, jež mu s respektem nabízejí podporu.⁷² Do této doby s něčím pro něj naprosto nepřijatelným. Ještě před návratem Malcolm přijal nové jméno El-Hajj Malik El-Shabazz. Po Mecce navštívil i Libanon a poté i některé africké státy nedávno osamostatněné od svých evropských koloniálních velmocí. Dramatickou ideologickou, náboženskou a politickou změnu u Malcolma a odlišný přístup ke svým kolegům po cestě do Mekky, ale i upevnění některých stávajících postojů lze

⁷⁰RUMMEL. *Malcolm X.*, str. 97

⁷¹MALCOLM X. Letter from Mecca (1964). Dostupné online z: <http://www.malcolmsonline.com/speeches-letter-from-mecca.html>. (staženo 25.3. 2016)

⁷²MALCOLM X. The Ballot or the Bullet (1964). Dostupné online z: [https://www.cis.aueb.gr/Besides%20Security/TALKS/TALKS-10-X%20\(The%20Ballot%20or%20the%20Bullet\).pdf](https://www.cis.aueb.gr/Besides%20Security/TALKS/TALKS-10-X%20(The%20Ballot%20or%20the%20Bullet).pdf). (staženo 25.3. 2016)

vypozorovat v mnoha poskytnutých rozhovorech, mimo jiné i v interview s Les Cranem z konce prosince 1964.⁷³

Důležité je zdůraznit fakt, že se Malcolm neomezoval pouze na Spojené státy americké. Problematiku chudoby, rasismu a politického útlaku posouval na globální úroveň a vytvářel paralelu mezi černou komunitou ve Spojených státech a podmínkami v mnohých zemích třetího světa. Věřil, že problematika černých není pouze záležitostí Ameriky, ale že se rovná o celosvětový problém, problém lidstva.⁷⁴ Všechny rozvojové země by se měly dle jeho názoru spojit proti ekonomickému vykořisťování cizích národů a korporací. V tomto období svého života se Malcolm více přesunul od černého nacionalismu k mezinárodním záležitostem. A tak jak s úsilím Afroameričanů za práva, tak se čím dál tím více ztotožňoval i s vykořisťovanými oběťmi zemí třetího světa. Stal se odpůrcem mezinárodního kapitalistického systému a věrným pan-afrikanistou.⁷⁵

Když se Malcolm vrátil v květnu roku 1964 do Spojených států, situace se ani v nejmenším nezměnila. Naopak se čím dál tím více přiosťovala. Nenásilné pochody na jihu byly brutálně potlačovány policií a pouliční nepokoje na severu se také stupňovaly. Jeho strategií a reakcí na rozbouřenou situaci bylo zformování nového hnutí prosazujícího a zajišťujícího černou hrdost a uvědomění po celém světě. Organizace afroamerické jednoty (OAAU)⁷⁶ představovala nenáboženskou větev organizace Muslim Mosque, Inc. Malcolm se velmi zaníceně pustil do práce. Pokračoval v pravidelném kázání a projevech, vedl benefiční akce a shromáždění a zahájil dokonce kampaň, na základě níž měla OSN uvalit rezoluci proti americké rasové politice. V létě téhož roku se Malcolm vydal na další cestu, tentokrát do egyptské Káhiry, kde se setkal s představiteli Organizace africké jednoty⁷⁷ a pokračoval návštěvou dalších afrických zemí. Když se v listopadu vrátil domů, zjistil, že OAAU se během jeho nepřítomnosti zcela zhroutila. Ve svém úsilí však Malcolm nepolevoval a nadále kázal, s ještě mnohem větším zápalem, než kdy dříve. Začínal se však bát o svou bezpečnost. Výhrůžky smrti se množily a federální agenti jej měli taktéž v hledáčku. Podezřívá vláda z plánování spiknutí vůči jeho osobě. Poslední zahraniční cestu uskutečnil v únoru 1965, kdy navštívil Londýn a posléze Paříž. Z té ho ihned vyhostili údajně kvůli bezpečnostní hrozbě,

⁷³Malcolm X, interview vedl Les Crane (December 1964). Dostupné online z:

<http://malcolmxfiles.blogspot.cz/2013/07/les-crane-interviews-malcolm-x-december.html>. (staženo 28.3.2016)

⁷⁴Malcolm X, interview vedl B. Bass, Transcript of Community Corner radio show (December 1964). Dostupné online z: http://www.malcolm-x.org/docs/int_bbass.htm. (staženo 5.4. 2016)

⁷⁵CLARKE, John Henrik, A BAILEY a Earl GRANT. *Malcolm X: the man and his times*. 1st Africa World Press, Inc. ed. Trenton, N.J.: Africa World Press, 1990. ISBN 0865432058., str.236

⁷⁶ Z anglického: "Organization of Afro-American Unity"

⁷⁷ Z anglického: "Organization of African Unity"

kterou představoval. Později se ale k Malcolmovi dostaly zvěsti, že francouzští úředníci odhalili konspiraci chystanou na jeho osobu a chtěli se tedy pouze vyhnout mezinárodnímu incidentu na vlastní půdě.

Malcolmovi bylo jasné, že on ani jeho následovníci již nikde nejsou v bezpečí. I přesto zůstával nadále věrný svému cíli. Malcolmovy obavy se naplnily 21. února 1965, kdy byl na svém pravidelném kázání v Harlemu zastřelen. Motiv trojice mužů, kteří měli Malcolmovu vraždu na svědomí, případné napojení na Národ islámský, či jinou organizaci, nebylo nikdy jednoznačně potvrzeno. Malcolmova vize a přesvědčení přežily zoufalství a bezmoc z jeho náhlé smrti a v následujících letech se nejenže dočkaly obrody, ale staly se dokonce populárnější, než kdy bývaly za vůdcova života. Malcolmovy myšlenky rezonovaly Amerikou koncem 60. let tím více, čím rostla a sílila popularita vlny černého nacionalismu označovaného jako Černá síla.⁷⁸

⁷⁸ Z anglického: “Black Power Movement”

7. Odkaz Malcolma X

Podíváme-li se na jednotlivé etapy Malcolmova života, na jeho zážitky a životní zkušenosti (od teroru v dětství, až po kriminální kariéru v newyorských ulicích, kde se setkal s chudobou a žalostnými životními podmínkami a pozdější kazatelská léta), všechny postupně vypěstovaly onu pověstnou a často kritizovanou zlobu a nenávisť a utvrzovaly jeho přesvědčení, že právě bílá společnost stojí za veškerým utrpením černé komunity. Již v nejranějších zkušenostech s rasově podmíněným útlakem lze nalézt kořeny Malcolmova pozdějšího zcela oddaného boje za černé osvobození. Uvědomění si afrického kulturního dědictví a Černá síla, neboli volání po nutnosti sebeurčení a nezávislosti černé komunity, získání sebeúcty a sebedůvěry, představují hlavní ideologický základ Malcolmovy práce. Tvoří ve své podstatě základní rámec boje za osvobození černých a Malcolmova celkového odkazu.

Historický význam této osobnosti však netkví pouze ve výše zmíněných aspektech jeho učení, ale také v hrdosti a to nejen rasové. V rysu tak charakteristickém pro Malcolmovu postavu, že na společnost a konkrétně na černou komunitu měl velký dopad. Hrdost mu byla vlastní ve všech fázích života, ať už jako mladému delikventovi plnému nenávisti vůči (bílé) společnosti, nebo v pozdější době aktivistovi ostře kritizujícímu americké rasistické praktiky. Spolu s nimi i všechny černé, jež je tolerovali, či dokonce ospravedlňovali. „Bud' hrdý na to, že jsi černý, neomlouvej se za to. Vyžádej si omluvu od bílé společnosti, přiměj ji vynahradit ti veškerý útlak, kterému tě vystavila. A mnohem více, bojuj za ukončení tohoto útlaku. Staň se svobodným a to všemi dostupnými prostředky.”⁷⁹ Malcolmova stěžejní filosofie, natolik silná a univerzální, že dlouhodobě diskriminované a ponižované Afroameričany v obrovském měřítku zasáhla ať už s jeho náboženským přesvědčením a výroky souhlasily více, či méně. Hrdost jako taková se totiž stala podstatou černého nacionalismu, jehož symbolem Malcolm X byl.

Pokud nacionalismus definujeme jako potřebu ustanovit a udržet určitou rasovou identitu, vzniklou na základě sociálního a kulturního konfliktu, tak černý nacionalismus je přirozenou odpovědí na ten očividný bílý rasistický nacionalismus. Paradoxně ale ten černý byl vnímán již od svých počátků negativně a jako parazitující na americké kultuře. Jeho projevy jsou ale logickou reakcí na úplné vymýcení kolektivního sebeurčení u černých za dlouhé doby fungujícího otroctví a na (což mělo ještě horší dopad) odmítnutí svobod a práv legálně přiznaných po občanské válce. Vezmeme-li v potaz americké rasistické dědictví, není příliš

⁷⁹WOLFENSTEIN. *The victims of democracy: Malcolm X and the Black revolution.*, str. 24

čemu se divit, že se v každém okamžiku dějin Spojených států u černého národa na základě specifických sociálních, ekonomických a politických omezení, projevoval určitý stupeň nacionalistického citění a skrze něj různá míra odporu vůči bílé společnosti.⁸⁰ V tomto kontextu, ať už se Afroameričané ztotožňovali s Martinem L. Kingem a umírněným křídlem hnutí sebevíce, měli v sobě do jisté míry i část pro Malcolmova citění.

Mnohdy ale právě striktní doktrína Národa islámského a Malcolmovo nevybíravé veřejné pohrdání bílými doplněné o nenávistné radikální názory na řešení rasové otázky odrazovaly i podstatnou část černé komunity, která upřednostňovala umírněnější a nenásilné křídlo vedené Martinem L. Kingem. S Malcolmem se ztotožňovala až v pozdější, mnohem umírněnější fázi jeho působení. Odkaz Malcolm X, v národním i globálním měřítku zastíněn tím veřejně přijímanějším a oslavovanějším Kingovým, je nejvýznamnější a nejhodnotnější v kontextu podmínek života v severoamerických ghettech. Potřeby a problémy této sociální skupiny Malcolm ztělesňoval a prosazoval. Co je mnohem důležitější, je právě jeho zaměřenost na psychologickou stránku problému. Přesvědčení, že vnější změny, tedy sociální osvobození a úspěchy v rasové otázce nemohou být realizovány, nastanou-li nejdříve změny vnitřní, tj. úplné mentální osvobození černých. Tento kulturně-psychologický aspekt Malcolmových snah akcentuje i životopisec Peter Goldman a za největší úspěch a význam Malcolm X považuje jeho schopnost skrze obratnou rétoriku a inspirativní příklad vlastní proměny, probudit sebevědomí velké masy Afroameričanů.⁸¹

Aktivista Bayard Rustin⁸² posiluje dané tvrzení. Na úspěchy a Malcolmův odkaz je nutno pohlížet právě z tohoto hlediska. King dokázal vydobýt zrušení legální segregace, nicméně veškerá jeho činnost byla ve prospěch jižanské černé komunity. Pro severoamerické vykořisťované Afroameričany neschopné nalézt práci, nucené přihlížet pozvolnému zhoršování vzdělávacích institucí i životní úrovně obecně takové snahy nepřinesly hmatatelné výsledky. Útěchu, víru a své vlastní vítězství museli hledat zcela jinde. Potřebovali ikonu, jež by jim pomohla dosáhnout vnitřního vítězství, když to vnější bylo mimo jejich dosah a schopnosti. Ztělesněním takové ikony se stal právě Malcolm X.⁸³ Význam Malcolm X lze tedy

⁸⁰MICHAEL ERIC DYSON. *Making Malcolm: the myth and meaning of Malcolm X*. 1st Oxford University Press pbk. New York: Oxford University Press, 1996. ISBN 9780195102857., str. 80

⁸¹HOWARD-PITNEY, KING a Malcolm X. *Martin Luther King, Jr., Malcolm X, and the civil rights struggle of the 1950s and 1960s: a brief history with documents.*, str.16

⁸² Bayard Rustin byl zakladatelem organizace CORE a později poradcem Martina L. Kinga, intelektuálním kmotrem akcí vedoucích ke zrušení segregace dálkové autobusové dopravy zvaných Jízdy svobody. ARSENAULT. *Freedom riders: 1961 and the struggle for racial justice.*, str. 24

⁸³GOLDMAN, Peter Louis. *The death and life of Malcolm X*. 2d ed. Urbana: University of Illinois Press, c1979. ISBN 0252007743., str.395

pochopit a shrnout skrze tři koncepty – Afroamerická jednota, Černá síla a Černá hrdost.⁸⁴ Všechny tyto tři koncepty posloužily jako základ po pozdější černošskou revoluci a černošské nacionalistické hnutí známé jako Černá síla.⁸⁵

Malcolmovy myšlenky tedy neupadly v zapomnění. Naopak, ačkoliv byl Martin Luther King mocnějším symbolem a uznávanější postavou během svého života, Malcolmova učení a filosofie se své největší slávy dočkaly až po jeho smrti. Nejdříve koncem v 60. let s propuknutím městských rasových nepokojů a vzestupem již zmíněné Černé síly, podpořené publikací jeho autobiografie napsané ve spolupráci s Alexem Haleym. Díky širokému záběru témat a způsobu, jakým se měnily jeho postoje a přesvědčení, se s ním dokázalo ztotožnit mnoho skupin a hnutí přijímajících jeho myšlenky za vlastní. Druhým obdobím označovaným za Malcolmovu kulturní renesanci, či druhý příchod je označován konec 80. a začátek 90. let. Jeho odkaz se stal nedílnou součástí černé hip hopové kultury vycházející z newyorského Bronxu i námětem často se opakujícím v rapové hudbě.

⁸⁴WOLFENSTEIN. *The victims of democracy: Malcolm X and the Black revolution.*, str.24

⁸⁵JOSEPH, Peniel E. *The Black power movement: rethinking the civil rights-Black power era.* New York: Routledge, 2006. ISBN 0415945968., str. 6-7, 164

Závěr

Malcolm X představuje beze sporu velmi kontroverzní osobnost amerických novodobých dějin, působící v 50. a 60. letech jako vůdce militantního nacionalistického křídla afroamerického hnutí za občanská práva. V historické literatuře, stejně tak jako v povědomí široké veřejnosti je jeho postava mnohdy opomíjena a zastíněna Martinem Lutherem Kingem, jemuž je přisuzovaná centrální úloha celého hnutí. Ačkoliv je King postavou respektovanější a více přijímanou bílou společností, ve své době osobností silně podporovanou především střední a vyšší vzdělanou vrstvou starších Afroameričanů, Malcolm našel taktéž své publikum a představoval ztracenou naději pro masy nespokojených mladých (často negramotných) černochů. Vzhledem ke klíší, které vykresluje Malcolma jako násilného fanatického rasistu (obraz do dnešního dne ve společnosti převládající), jsem považovala za důležité představit motivy jeho radikálního jednání, spolu s tou částí společnosti a obtížemi, pro jejíž zájmy a zlepšení životních podmínek neúnavně bojoval. Ukázat tak na tomto základě jeho postavu z různých úhlů.

Aby bylo možno pochopit roli, kterou Malcolm v hnutí sehrál, je třeba se zaměřit na sociální vrstvu, z níž pocházel. Na její potřeby a každodenní obtíže a v neposlední řadě na prostředí, ve kterém se pohyboval převážnou část svého života. Malcolm strávil dlouhá léta v ghettech Bostonu a newyorského Harlemu. V místech zapomenutých americkou společností, kde špatné podmínky pod hranicí životního minima nutily jejich obyvatele k zoufalým činům a ilegálním aktivitám. Pro tuto živořící, mnohdy negramotnou skupinu byly politické práva a odstranění rasové segregace až druhořadým zájmem, záleželo-li jim na nich vůbec. Stejně jako tón a charakter Malcolmova projevu byl odlišný, srovnáme-li jej s tím Kingovým, reprezentujícím jižanskégramotnéa relativně dobře zaopatřené Afroameričany, u nichž bylo lynčování a upírání občanských práv sice viditelnější, ale mnohem prokazatelnější a lépe uchopitelnější.

Na otázky jaký byl Malcolmův postoj vůči bílým a segregaci obecně a jaké byly jeho cíle, způsob a prostředky boje lze odpovědět skrze jeho životní zkušenosti. Postoj vůči bílé společnosti se u Malcolma formoval již od útlého dětství. Negativní zkušenosti s rasistickými skupinami obrozeného Ku Klux Klanu, jejichž teroru musela rodina Littleových ustavičně čelit a jež vyústil v smrt Malcolmova otce, zasela první semínka nenávisti. Následná nepřetržitá přítomnost sociálních pracovníků v domácnosti dovedla Louise až k zhroucení a rodinu rozvrátila. Život s bílými, který Malcolm zakusil v nápravném zařízení manželů Swerlinových a incident s profesorem angličtiny, jež přes jeho excelentní studijní výsledky

nedával Malcolmovi nejmenší šanci na dobré budoucí uplatnění, v něm umocnily přesvědčení o hluboce zakořeněné povýšenosti a pocitu nadřazenosti bílé společnosti získané za dlouhou dobu otrokářství. K Malcolmově všeobecnému zklamání přispělo i vnímání absence sebeúcty a hrdosti jasně patrné u černochů, neváhajících se mrzačit, aby se přiblížili bělošskému ideálu krásy. Či trestné postihy (nebo minimálně vyšší sazby) za kontakt s bílými, spíše než za reálné porušení zákona. Což na vlastní kůži zažil i sám Malcolm.

Veškeré zkušenosti zanechaly v Malcolmovi zášť vůči bílým. Opovržení „bílými ďábli“ za zločiny páchané na černých dával otevřeně najevo a o to více se ztotožňoval s učením Islámského národa kázajícího o blízcím se trestu a zkáze. V průběhu let, zejména po odchodu z organizace a se zpřetrháním vazeb na Elijaha Mohammada se tento postoj měnil. Po zážitcích během posvátné cesty do Mekky již zdaleka nebyl tak rasově vyhraněný a spolupráci s bílými v omezené míře toleroval. Postoj k rasové segregaci potom vycházel kromě životních zkušeností i z členství v Islámském národě a z panafrického učení Marcuse Garveyho, k němuž se dostal skrze své rodiče, usilovně a oddaně šířící filosofii jamajského aktivisty po celý svůj život. Tak jako Garvey, akcentoval Malcolm nutnost uvědomění si výjimečnosti a hrdosti na černý národ a jeho bohatou historii. Věřil také, že jediná možnost úplného osvobození se od „otrokářů“ je kompletní separace a vytvoření si vlastní společnosti. Nevěřil, že by bílí byli někdy schopní jednat s černými jako se sobě rovnými, ač se budou snažit sebevíc.

Takový postoj se odrážel v jeho cílech a zvolených prostředcích boje. Nekorespondoval ale v žádném ohledu se snahami a přesvědčeními jižanské větve hnutí vedeného Martinem L. Kingem. Zatímco na jihu se pořádaly pochody s cílem dosáhnout integrace Afroameričanů do americké společnosti, Malcolm byl přesvědčen o separaci jako jediném možném východisku současné situace a postavení černochů. Heslem jižanských pochodů byl nenásilný odpor, naproti tomu Malcolm, jež byl nesčetně krát svědkem brutálního jednání s černými, se násilí neštítal a prosazoval boj všemi dostupnými prostředky. Je nutné ale podotknout, že se v průběhu života Malcolm i jeho přesvědčení několikrát významně změnily. Mezi nejdůležitější mezníky lze zařadit přesun do Bostonu a první kontakt s velkou černošskou komunitou a jejím životem v chudinských čtvrtích. Druhým zlomovým bodem bylo setkání s učením Elijaha Mohammada a Islámského národa, kdy se téměř ze dne na den z obávaného kriminálního stal silně pobožný kazatel. Třetí stěžejní událostí v Malcolmově životě byla cesta do Mekky, tehdy se změnil nejen postoj k bílým, ale do jisté míry i cíle, které prosazoval. Nelpěl již za každou cenu na separaci, nýbrž na získání

neomezených práv a plné svobodu, pro niž byl ochoten spojit se a podporovat umírněné aktivisty hnutí, jimiž do té doby veřejně pohrdal. Ke sklonku života posunul Malcolm svůj boj na globální úroveň, na boj nejen proti chudobě, rasismu, ale zároveň i imperialismu a kapitalismu.

I přes radikálnost postavy Malcolma X, nejvýraznější v první fázi jeho působení, je třeba jeho způsob vystupování a celkový odkaz vnímat v kontextu zapomenuté černošské komunity v severoamerických ghettech, jež unikala pozornosti amerického sociálního systému. Komunity, která utekla ze segregovaného jihu do severních měst za vidinou lepších životních podmínek, avšak našla pouze bídu a zklamání ze země, jež neměla nejmenší zájem na jejich nejzákladnějších potřebách. Přesto, že určité části Afroameričanů přišly Malcolmovy agresivní verbální útoky přehnané a odmítali se s nimi ztotožnit, paradoxně pomáhaly celé černé společnosti. Filosofii umírněného Martina L. Kinga totiž radikální doktrína Islámského národa stavěla do zcela jiné pozice a bílí byli mnohem ochotnější podpořit v obavách z Malcolma Kingovy požadavky. Největšího uznání se Malcolmově filosofii dostalo až po jeho smrti. Nejpatrnější je jeho odkaz na kontroverzním fenoménu militantních černošských skupin, rozšířených ve Spojených státech v druhé polovině 60. let. Na ně měl Malcolm X bezprostřední vliv a všechny se hlásily k jeho odkazu. K renesanci Malcolmova odkazu poté došlo i koncem 80. a začátkem 90. let

Malcolm X dodnes vzbuzuje rozporuplné emoce a názory, nejen u bílých ale i černých. Mnoho z nich se nikdy neztotožnilo a ani zcela neztotožní s jeho učením. Univerzálním odkazem Malcolma pro celý černý národ byl ale bezpochyby psychologický aspekt situace Afroameričanů. Hrdost a sebevědomí, které v ní byl schopen skrze svou charismatickou osobnost a mimořádnou rétoriku vyvolat, se v takové míře do té doby povedlo jen několika málo černošským aktivistům.

Summary

Malcolm X was undoubtedly very controversial figure of US modern history, representing militant nationalist branch of Afro-American Civil Rights Movement during 50's and 60's. In historical literature as well as in public awareness his significance is often neglected and overshadowed by Martin Luther King, who is considered to be main personality of the movement. He was much more accepted and respect during his lifetime by white society and supported mainly by educated elderly Afro-Americans from middle and upper class. Malcolm X on the other hand represented hope for many dissatisfied young, mostly illiterate, ghetto blacks. With regard to cliché, which describes Malcolm as a violent fanatic racist (This Malcolm's image is prevailing in society to this day), the aim of this bachelor thesis is to introduce motives of his radical actions and oration together with the society for whose interests and improvement of living conditions he fought tirelessly for.

To understand the role of Malcolm X in Civil Rights Movement it is necessary to focus on the social class he is coming from. Also on needs and everyday struggles of the people and on milieu in which he spent most of his life. Malcolm spent important part of his life in the ghettos of Boston and New York. In places forgotten by American society, where living under subsistence level forced inhabitants to get involved in illegal activities in order to survive in such a bad conditions. For these poor starving ghetto blacks the issues of political rights and racial equality were secondary. Tone and character of Malcolm's oration was thus different in comparison with those of Martin Luther King, who led southern literate and mostly well secured Afro-Americans. In the south segregation and lynching was much more apparent than in northern cities but at the same time more provable.

Malcolm's attitude to white people was based on his life experience. All the negative things he faced during his childhood including attacks and death threats from white supremacist groups and persistent social workers who eventually destroyed his family. Also life with white family in penal institution or the incident with English teacher amplified his conviction about white people's deep-rooted superiority gained during long American history of slavery. Malcolm was persuaded that this superiority cannot be changed. This strong belief affected goals he wanted to achieve and the means of fight he supported in the Civil Rights Struggle. Malcolm saw no sense in the idea of nonviolent disobedience and goal of integration in US society promoted by Martin L. King. He believed the only way to gain real independence on "white devil" is complete black separation. In relation to violence Malcolm endorsed the idea of fight "by any means necessary".

Malcom X was strongly influenced by Marcus Garvey's black, nationalist pan-African philosophy of black pride and consciousness, thoughts always present in his manner during his lifetime, as well as teaching of Elijah Mohammad's Nation of Islam. But important is that his attitudes were changing throughout his life depending on couple of crucial turning points. The most significant change occurred after breaking up with strict doctrine of Nation of Islam and subsequent pilgrimage to Mecca. Malcolm's harsh behavior and sharp statements, he was often criticized for, became much more moderate. He was no longer that spiteful towards white people and was willing to accent help and cooperation from their side. Racial separation as the only admissible result of the struggle was also no longer that unambiguous stand as before. Malcolm was at the end of his life more focused on political aspect of the movement supporting other black activists in the effort to gain unrestricted rights and complete freedom.

Even the fact that Malcolm still arouses contradictory emotions and opinions among not only whites but also black community, his universal legacy resides in psychological aspect of the African-American situation and Civil Rights Struggle. Pride and self-confidence he was able to rise in blacks through his charismatic personality and exceptional oratory skills was enormous success that just a few black activists had achieved before.

Použité prameny

Primární zdroje

Knihy

HOWARD-PITNEY, David, Martin Luther KING a Malcolm X. *Martin Luther King, Jr., Malcolm X, and the civil rights struggle of the 1950s and 1960s: a brief history with documents*. Boston: Bedford/St. Martin's, c2004. Bedford series in history and culture. ISBN 0312395051.

MARABLE, Manning. *Malcolm X: a life of reinvention*. New York: Viking, 2011. ISBN 0670022209.

RUMMEL, Jack. *Malcolm X*. New York: Chelsea House Publishers, c1989. ISBN 1555466001.

WOLFENSTEIN, E. *The victims of democracy: Malcolm X and the Black revolution*. Berkeley: University of California Press, c1981. ISBN 0520039033

X, Malcolm, M HANDLER a Alex HALEY. *The autobiography of Malcom X*. 1st Ballantine Books ed. New York: Ballantine Books, 1973. ISBN 0-345-35068-5.

Internetové zdroje

Voting Rights Act (1965). Dostupné online z: <https://www.justice.gov/crt/history-federal-voting-rights-laws>. (staženo 20. 3. 2016)

Civil Rights Act (1964). Dostupné online z: <http://ourdocuments.gov/doc.php?flash=true&doc=100#>. (staženo 20. 3. 2016)

Naacp: 100 Years Of History. Dostupné online z: <http://www.naacp.org/pages/naacp-history>. (staženo 21.3. 2016)

SCLC: Our History. Dostupné online z: <http://sclcnational.org/our-history/>. (staženo 21.3. 2016)

Interview

Malcolm X, interview vedl A. B. Spellman, Monthly Review, Vol. 16, No. 1. (May 1964). Dostupné online z: <http://www.monthlyreview.org/564mx.htm>. (staženo 5.4. 2016)

Malcolm X, interview vedl L. Lomax, Teaching American History (1963). Dostupné online z: <http://teachingamericanhistory.org/library/document/a-summing-up-louis-lomax-interviews-malcolm-x/>. (staženo 18.3. 2016)

Malcolm X, interview vedl B. Bass, Transcript of Community Corner radio show (December 1964). Dostupné online z: http://www.malcolm-x.org/docs/int_bbass.htm. (staženo 5.4. 2016)

Malcolm X, interview vedl Al-Muslimoon Staff, Al-Muslimoon magazine (February 1965). Dostupné online z: http://www.malcolm-x.org/docs/int_almus.htm. (staženo 10.4. 2016)

Malcolm X, interview vedl P. Berton (January 1965). Dostupné online z: http://www.malcolm-x.org/docs/int_pbert.htm. (staženo 10.4. 2016)

Malcom X, interview vedl Les Crane (December 1964). Dostupné online z: <http://malcolmxfiles.blogspot.cz/2013/07/les-crane-interviews-malcolm-x-december.html>. (staženo 28.3.2016)

Projevy, dopisy

KING, L. Martin. Nonviolence: The only road to freedom (1965). Dostupné online z: <http://www.thekingcenter.org/archive/document/nonviolence-only-road-freedom>. (staženo 28.3. 2016)

MALCOLM X. Letter from Mecca (1964). Dostupné online z: <http://www.malcolmxonline.com/speeches-letter-from-mecca.html>. (staženo 25.3. 2016)

MALCOLM X. God's Judgement of White America (The Chickens Come Home to Roost) (1963). Dostupné online z: http://www.malcolm-x.org/speeches/spc_120463.htm. (staženo 29.3. 2016)

MALCOLM X. Message to the Grass Roots (1963). Dostupné online z: <http://www.csun.edu/~hcpas003/grassroots.html>. (staženo 5.4.2016)

MALCOLM X. The Ballot or the Bullet (1964). Dostupné online z: [https://www.cis.aueb.gr/Besides%20Security/TALKS/TALKS-10-X%20\(The%20Ballot%20or%20the%20Bullet\).pdf](https://www.cis.aueb.gr/Besides%20Security/TALKS/TALKS-10-X%20(The%20Ballot%20or%20the%20Bullet).pdf). (staženo 25.3. 2016)

Sekundární zdroje

Knihy

ARSENAULT, Raymond. *Freedom riders: 1961 and the struggle for racial justice*. Oxford: Oxford University Press, c2006. Pivotal moments in American history. ISBN 0-19-513674-8.

CLARKE, John Henrik, A BAILEY a Earl GRANT. *Malcolm X: the man and his times*. 1st Africa World Press, Inc. ed. Trenton, N.J.: Africa World Press, 1990. ISBN 0865432058.

CURTIS, Edward E. *Black Muslim religion in the Nation of Islam, 1960-1975*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, c2006.

CRONON, Edmund David. *Black Moses: the story of Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association*. Madison: University of Wisconsin Press, 1969. ISBN 0299012107.

DIERENFIELD, Bruce J. *The civil rights movement*. New York: Pearson Longman, 2004. ISBN 0582357373.

FARMER, James. *Lay bare the heart: an autobiography of the civil rights movement*. New York: Arbor House, c1985. ISBN 0877956243.

GOLDMAN, Peter Louis. *The death and life of Malcolm X*. 2d ed. Urbana: University of Illinois Press, c1979. ISBN 0252007743.

HILL, Robert A a Marcus GARVEY. *The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association papers*. Berkeley: University of California Press, 2014. ISBN 0822357372., str. xxxvi

JOHNSON, Paul. *Dějiny amerického národa*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0799-7.

JOSEPH, Peniel E. *The Black power movement: rethinking the civil rights-Black power era*. New York: Routledge, 2006. ISBN 0415945968.

King, Martin Luther, and Robin Ujfaluši. 2012. *Odkaz Naděje: Vybrané Články A Projevy*. Vyd. 1. Most (Sociologické Nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství.

LAWSON, Steven F a Charles M PAYNE. *Debating the civil rights movement, 1945-1968*. 2nd ed. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, c2006. ISBN 9780742551091.

LINCOLN, C. *The Black Muslims in America*. [Rev. ed.]. Boston: Beacon Press, 1973. ISBN 0807005134.

MCPHERSON, James M. *Battle cry of freedom: the civil war era*. New York: Oxford University Press, 1988. Oxford history of the United States. ISBN 0195038630.

MICHAEL ERIC DYSON. *Making Malcolm: the myth and meaning of Malcolm X*. 1st Oxford University Press pbk. New York: Oxford University Press, 1996. ISBN 9780195102857.

QUARLES, Benjamin. *The Negro in the making of America*. 2nd rev. ed. London: Collier Macmillan, c1987. ISBN 0020361408.

RANSBY, Barbara. *Ella Baker and the Black freedom movement: a radical democratic vision*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, c2003. ISBN 0807827789.

SOWELL, Thomas. *Civil rights: rhetoric or reality?*. 1st Quill ed. New York: Quill, c1984. ISBN 0-688-06269-5.